

LJUBLJANA, dne 15. oktobra 1907.

POPOTNIK

▷ Pedagoški in znanstven list. ◁

Letnik XXVIII.

Štev. 10.

VSEBINA:

1. Avguštin Požegar: Zborduša	289
2. Fr. Fink: Preosnova spisnega pouka	296
3. D. Přibil: Eksperimentalna šola	301
4. Miro Šijanec: Triandrus (Dalje)	306
5. D. P.: Pokret za umetniško vzgojo v tujini	314
6. Razgled: Listek 317 — Pedagoški paberki 318 — Kronika	320

Last in založba

„Zaveze avstr. jugoslovanskih učiteljskih društev“.

Izdajatelj in za uredništvo odgovoren: Anton Sterlekar.

„Učiteljska tiskarna“

last „Učiteljskega tiskovnega društva“,
registr. zadruga z omejenim jamstvom

v Ljubljani, Gradišče št. 4

priporoča slavnim krajnim šol. svetom,
šolskim vodstvom in učiteljstvu

uradne tiskovine
iz svoje zaloge.

Ceniki se pošiljajo na zahtevo zastonj. Ÿ Po-
strežba točna. Ÿ Tudi vse tiskovine za župan-
stva ima tiskarna po zmernih cenah v zalogi.

Tiskarna sprejema vsa v tiskarsko stroko spadajoča
dela ter jih izvršuje okusno in po solidnih cenah.

Izvrševanje tiskovin v enobarvnem in večbarv-
nem tisku. Ÿ Tiskanje muzikalij in časopisov.

LITOGRAFIJA.

Telefon št. 118. Ÿ Poštna hranilnica št. 76.307.

Zborduša.

Napisal Avguštin Požegar.

Pedagogika ponuja vedno dovolj aktualnih vprašanj. V zadnjih letih se je razmotrivalo o koncentraciji pouka, o postopanju po formalnih stopnjah, o slovniškem pouku v Kernovem duflu, o šolski higijeni, o obiteljskih večerih i. t. d. Danes se bavimo z risanjem po naravi, s poukom o naravi, s prostimi spisi i. dr. Pri vseh pedagoških vprašanjih pa nas spremlja metoda. Ta zahteva, da pri odgoji in pouku spoznavamo in pospešujemo otrokovo individualnost. Uspehi odgoje in pouka so naravno tem večji, čim boljše poznamo otrokovo dušo, da ne storimo pedagoških hib. Najuspešnejše je pedagoško delo takrat, če ima učitelj opraviti le z enim gojencem. V tem slučaju je vpliv učitelja na gojenca trdno dosleden, ker ga ne motijo in ne rušijo neugodne okolščine.

Toda javni učitelji nimamo in ne bomo imeli nikdar posla le z enim gojencem, četudi težimo po individualni odgoji. Nikdar ne bo toliko učnih oseb, kakor šolskih otrok. Kar je najboljše, je tudi najdražje, zasigurjeno le imovitim zasebnikom.

Dejstvo, da imamo učitelji delovati v množici in z množico otrok, nam nalaga razmotrivanje o vprašanju individualnega (osebnega) in generelnega (skupnega, splošnega) postopanja z učenci. Pri današnji gojitvi spisja, risanja i. dr. postopamo individualno z najlepšimi uspehi in veseli smo, da smo se otresli generelne šablone sestavljanja spisov i. dr. O čistih znanstvenih in spretnostnih naukih pa ne bomo govorili, ampak razmotrivali bomo le o vprašanju posredovanja zgolj нравnih ali etičkih pojmov, oziroma predstav. Ostali bomo tedaj pri čisti neposredni odgoji.

Vprašajmo, je li nam mogoče spoznati in poznati duševnost posameznega otroka v mnogoštevilnem razredu, ali ostajamo povprek le pri spoznavanju, doživeti raznih prevar? Odgovor na to vprašanje nam daje glavno smer odgojevalnega dela v ljudskih šolah.

Ko še nisem bil učitelj, mi je pripovedovala neka učiteljica, da ima poučevati v četrtem razredu 80 otrok raznega mišljenja, čutenja in hotenja.

Kot lajik nisem poznal tehniških težkoč šolskega dela, a vendar sem pripomnil, da mora biti zelo težko uspešno delovati v toliki množici otrok. Učiteljica mi je zagotovila, da je pač mnogokrat skupni govor edino sredstvo, da so uspehi še dovoljni.

Iz te izjave sem posnel takrat, da v mnogoštevilnih razredih ne določujejo uspehov toliko oziri na posamezne učence, kakor nekakšna združitev in zgostitev posamnih duhov v skupni šolski duh, ki v njem percipirajo in apercipirajo dotično snov posamni gojenci.

Ta šolski duh, ki obvlada množico zbranih otrok, slobodno imenujemo „zborduša“, ki o njej hočemo razpravljati.

Na potu spoznavanja individualnosti šolskih otrok spoznamo čestokrat gojenca šele takrat, ko je ostavil šolo. V šolski dobi sodimo otroke mnogokrat po krivem in varamo se do sramote, ki nas poziva, da popravimo storjeno duševno zmotno, morebiti celo škodo.

* Posegnimo malo v vsakdanje šolsko življenje.

Vesten učitelj stojiš pred šolskim poslopjem, ko prihajajo zvesti tvoji gojenci v šolo. Že pride prvi, ki se ga veseliš. Dostojno te pozdravi. Ti odzdraviš z očetovsko prijaznostjo, morebiti z ljubeznijo. Nagovoriš in vprašaš ga, kako se godi očetu, materi, bratu i. t. d. Na vsako vprašanje dobiš vljuden in pravičen odgovor. Zadovoljen si in srečen, misleč, da imaš odgojenega in poučenega dečka. Njegovo duševnost poznaš.

Drugokrat srečaš tolpo dečkov, toda v izvenšolskem času. Med njimi je tudi tvoj pridni gojenec. V daljavi nekaj metrov slišiš šepetanje in spodbudne besede: „Pjebi, učitelj gre, nič ne pozdravimo tega d . . . ! Pa ker si ugleden, povprek priljubljen mož, pozdravijo te dečki vendar, a ne s tisto odkrito vljudnostjo, ki jo je kazal tvoj pridni učenec sam. Poznaš li njegovo duševno individualnost ali ne? Težko ti je. Pri enem se motiš v tem, pri drugem pa v drugem oziru. Pri vseh pa se učiš, da je človeški duh kaj nezanesljiv, dokler nima jasnih predstav in pojmov, dokler nima trdne podlage za нравni značaj.

Iz takšnih, jako poučljivih, četudi neprijetnih pedagoških opazovanj razvidimo, da se posamezna duša pojavlja drugače kakor zborduša, ali da misli človek sam drugače kakor v družbi.

Ta prikazen je jako zanimiva, ker je učiteljem in odgojevalcem sploh največje veljave. Ona nas dovede do spoznanja, da storimo pri odgoji najmanj pogrškov in doživimo najmanj prevar, ako nimamo nikogar ne za dobrega ne za hudobnega. Tako se ogibamo zmotam in smo nepristranski — pravični. Pravičnost pa ugaja vsakemu, tudi нравno pohabljenemu človeku in ga vleče z mogočnim zgledom.

Zasledujmo stvar nadalje. Če opazujemo tolpo otrok, ali družbo doraslih, vidimo, da se pojavlja posameznik le malo samostalno, ampak da deluje v smislu neke navodilne misli, ki jo sproži ta ali drugi. V velikih

zbiorih lahko le ena beseda potegne veliko množico za ali proti neki stvari. V takšnih družbah se snuje iz posameznih duhov le eno skupno mnenje, splošni duh ali zborduša, samo da je izrazil nekdo za zbrane splošno veljavno misel, ki ji pritegnejo ali jo odklonijo vsi navzoči, ali vsaj večina.

Zbrana množica oseb ima tedaj skupno dušo, ki obvlada posamezne člane. Zdi se nam, da deluje med njimi nek duševni kontagij, neko duševno občilo, ki združuje posamezne osebe v dotično smer skupnega mišljenja. Nekaj sličnega, četudi ne enakega, nam kažejo nekatere živali. Ose, čebele, mravlje, ptice i. dr. se vznemirijo mnogokrat po neznatnem vzroku in kažejo v dotičnem slučaju instinktivno enako vedenje. Tekajo in letajo semtertje z navidezno skupnim namenom, da reagirajo z enakim postopanjem, z enakim odporom. Liki živalim (čreda ovac in volk, kokoš s piščeti in kragulj i. t. d.) se vznemirijo, razburijo in zanimajo ljudje, ki so zbrani v množici, bodisi osebno telesno, bodisi le duševno z ozirom na kakšno mnenje, načelo i. t. d. Vznemir, pritrjevanje, odklonitev, zanimanje, veselje, jeza, smeh i. dr. se razširijo med ljudmi čestokrat hipoma, če se pojavi in zaznava dotični vzrok le po vidu ali duhu, ali drugače. Ista predstava, vzbujena v istem času po istem vzroku, provzroči posnemanje osebe, ki je akcijo pričela. Dozdeva se nam, kakor da ne moremo gledati v brezdnno, ne da bi ne čutili omotice, ki nas vleče vanj.

Zgodovinski dogodki nas učijo, da v ljudskih zbiorih prevlada nagnjenost k slabemu nagnjenost k dobremu. To dejstvo je posledica zaostale splošne duševne omike. V zbiorih se posameznik zanaša na moč in silo, ki jo ima množica in ki tudi njemu obeta zmago. Zato se marsikateri „tepež“ izkaže tihega, dokler je sam, a v družbi enakih ali neenakih spodbuja sebe in druge k surovemu nasilstvu. Duševne kreposti in prirojena dobrohotnost so največkrat le darovi posameznikov, ki pa ravno zaradi teh prednosti nočejo v ospredje.

Zato od množic pričakujemo redkokdaj dobrega in največkrat smo iznenadeni ob končnem efektu. To je naravno. Množica duševno zaostalih in neizobraženih oseb so rodovitna tla, ki se na njih glivica slabega najbolje razmnoži. Glivica dobrega hira in usahne, ker nima redilnih snovi, izvirajočih iz splošno vzvišenega mišljenja. Kakor se razlikuje v dolgi vrsti števil srednje število prav daleč od najvišjega števila, tako ne kaže množica ljudi tistega vzvišenega duha, ki ga ima morebiti posamezni izobraženec v družbi. Zbrana množica je napeta in čaka le prilične sile, ki jo zavleče na eno ali na drugo stran. Zborduša je kakor parni kotel, ki v njem raste tlak in napetost, toda zaklopka, ki iz nje vhaja para, še ni odprta. Smodnik je nakopičen, a zanetilo še manjka. V tej situaciji se dvigne nekdo, oči govore blagost ali jezo, srd ali prijateljstvo, usta povedo primerno besedo, duševni kontagij se razširi med ljudmi, težko čakanje dobi odduška v tej ali drugi smeri.

Iz takšnih premišljevanj pač vidimo, koliko odgovornost imamo učitelji in drugi, ki hočemo in moramo idejam odgoje in pouka priboriti veljavo z nastopi pred otroci in med ljudstvom. Takšne ideje morajo imeti splošno in vedno, za vse ljudi enako veljavo, enak pomen in namen. Morajo biti nekakšni нравni aksijomi, ki jih uvidimo in jim pritegnemo raz stališče spoznavajoče, razsodne pameti in razumnosti.

Nekdo oporeka, misleč, da je to pač nekaj na sebi razumljivega, o čemur ni treba razprave. Res je tako. A vendar je težko, determinirati v odgojevanju vse нравnosti tako daleč, da dobimo le dvostavno metodo ljudskošolskega dela: нравno versko odgojo.

Slučaj iz dejanskega šolovanja nam bode stvar pojasnil. Pred leti sem opazil to-le. V odmoru med drugo in tretjo uro sem videl dečka, ki je držal v roki listič. Videlo se mu je, da ni vedel kaj ž njim početi. Stopim k njemu ter ga vprašam, kaj mu pomeni listič. Deček — star trinajst let — vstane in pravi: „Ta listek sem dobil danes, ker sem verouk dobro znal.“ — „No, lepo je tako“, pravim dečku ter ga naprosim, da mi da listič čitati. Na lističu so bile čitati te-le besede:

„Spoštuj visoko mašni stan,
ker on od Boga je poslan.“

Listič sem dečku vrnil brez vsake pripombe, sam pa sem začel razmišljati o odgojevalni sili teh besed. Vrsta vprašanj se mi je vrivala. Je le eden stan potreben ali več? Je le eden stan od Boga, ali vsak, ali nobeden? Imamo le en stan spoštovati? Kakšne lističe naj delijo drugi stanovi, da pridejo do spoštovanja? Ima poslanost enega stanu od Boga tudi pomen v zemskih rečeh? Smo vsi otroci božji — ali samo otroci v mišljenju itd. To so bili prvi, le površni pomisleki. Ko sem se vglobil v stvar, sem kmalu zasledil, da je skrita v takšnih pozivih neka tendenca, ki bi pri otrokih in odraslih lahko vzbudila mnenje, da hrepeni kdo po posebni časti brez ozira na breme in vreme. Zasledil sam težnjo po individualiziranju človeštva, človeške družbe, po veljavi stanov z ozirom na njihovo provenienco.

Različnost v stanovskih veljavah provzroči nevredno-malenkostno tekovanje v časti i. dr. Končno sem prišel do prepričanja, da so vsi stanovi ene in iste proveniencie, vsi enako potrebni, enako vredni in veljavni in da je pripoznanje te resnice najboljša in prva podlaga soglasja v zemeljskem življenju. Zaslug za življenje v večnosti pa si ne moremo in ne smemo nabirati s prednostjo pred drugimi stanovi. Mislil sem tako-le. Noben stan ne more živeti brez drugega, kakor človek ne brez človeka. Torej so vsi stanovi naravno — absolutno potrebni. Stopnjevanje absolutne potrebnosti je izključeno, ker ne morem reči, da potrebujem jedila manj kakor obleke itd. Na mero relativnih potrebščin se ne oziramo. Če so pa stanovi absolutno

enako potrebni, potem jim gre enaka ocena, enaka veljava, enaka čast v človeški družbi.

Spbznanje in pripoznanje te resnice izvira iz daru pameti, ki nas poziva: „Bodimo v človeških pravicah enaki na zemlji, da bodemo enaki pred Bogom, ki ne pozna tekmovalja zemeljskih časti.“

Da se vrnemo k stvari. Individualiziranje v etiških rečeh je pravzaprav nemogoče. Mladino odgajajmo z namenom, da spozna in živi po etiških načelih. Z namenom odgojevali pa se pravi s težnjo, s stremljenjem odgojevali, česar ne odobravajo vsi pedagogi, četudi si odgojevanja brez smotra in namena ne moremo misliti. Pomisliti le moramo, da etiška odgoja ne sme služiti interesom ene skupine ljudi, enemu delu človeške družbe. Odgoja mora mladini vcepiti нравna načela, ki veljajo povsod in vsikdar, ki niso odvisna od zunanjih okolištin, ki so jedra spoznane resnice. Takšna odgoja je prav naravno-nravna in нравno-naravna, obenem splošna, umna in umetna. V smislu takšne odgoje bi kazalo natiskati na zgoraj omenjeni listič besede:

„Imej v oceni vsaki stan
ker vsak od Boga je poslan.“

Ostanimo nadalje pri šolskem duhu, pri šolski zborduši. Šolski duh ni družega kakor pojav srednje sile in smeri vseh zbranih otroških duševnosti. Odgojitelj je poklican, da ubira, ravna in vodi šolski duh. Njegova individualnost je pri tem poslu največega pomena. Najugodnejša za нравno odgojo je menda takrat, kadar se ji posreči, potegniti ves razred, vso množico otrok v eno in isto, splošno resnično in veljavno misel.

Slučaj iz šolskega življenja nam bo več pojasnil.

Pred popoldanskim poukom sem obehal zemljevid na steno. Slučajno sem stal tako, da me v šolsko sobo stopivši učenci niso mogli zagledati. Skoraj vsi so bili zbrani. Bilo je precej tiho. Neki deček, ki je prišel pred kratkim časom iz drugega šolskega okoliša in ki ni vedno prihajal v šolo, vstopi v razred in zakliče: „Auf-biks“ — (bojevni, spodbudni klic doraslih pretepačev). Skoraj ves razred se je zasmel, četudi z nekim zadržkom zaradi moje navzočnosti. Le enega starejšega dečka sem videl, da je ostal stoiško — resnega obraza.

Kaj počnem? Naj individualiziram in posegnem po dotičnem pedagoškem nesrečnejšu ali ga naj zdravim s pomočjo vse množice otrok? Tih sem bil in resen. Molče sem stopil na oder. Kmalu je bila popolna tihota — otrokom je bil slučaj nenavaden. Bili so radovedni na mojo „reakcijo“. Vpliv tihote se je kazal na obrazu pogumnega dečka, čutil je menda, da ni prave pogodil in da priznanje součencev ni trajno. Še vedno sem molčal in stal na odru in zrl na učence. Šolski duh, zborduša, je bil iz dispozicije od smehu prešel v stanje radovednega pričakovanja. Kam ga ukrenem?

Na višku tihote se mi je zdelo, da je prišel moj čas. Mirno pričnem: „Vsi, razen enega dečka, ste se smejali. Imeli ste svoj vzrok. Pa tudi deček, ki se ni smejal, je imel vzrok, da se ni smejal. Jaz se tudi nisem smejal. Morebiti imava ti, deček I. I. in jaz, isti vzrok, da se nisva smejala. Zakaj se nisi smejal?“ Deček: „Ni bilo vredno smeha.“ Učitelj: „Jaz pa sem spoznal, da oni klic niso slovenske besede. Nisem jih umel, zato sem bil rajši tih. Pa žal mi je, da nisem dečka razumel. Menda ne ve, da razumemo pri nas najbolj pozdrave: „Dobro jutro“, „Dober dan“, „Dober večer“, „Zdravo“, „Srečo dobro“ i. dr. Najbrž se je tudi vam pozdrav zdel čuden, zato ste se smejali. Toraj deček I. I., pozdravljaj tako, da te bodo razumeli vsi učenci in tudi jaz.“

Slutim in vem, da takšno postopanje ne ugaja vsem odgojevalcem. Nekateri gotovo zahtevajo, da pomaga v takšnih slučajih le zapor ali druga kazen, pogovor dotičnega pogreška itd. Toda tisti naj pomislijo, če so takšni slučaji sploh hudobnost ali zle pregrehe? Največkrat so le pojavi neumnih naved in posnemanj, ki jih zatremo z doslednimi zgledi npravnosti (prijaznosti, vljudnosti, dobrohotnosti itd.), nikakor pa jih ne odpravimo z individualno kaznijo.

Nravno mišljenje, govorjenje in dejanje bodi odgojevalcu navada — železna srajca, ki mu je ne more sleči noben, še tako debel duševni defekt. Čas zdravi vedno in ozdravi vse. V teku let dobiš glas resnega, dobrohotnega, nestrastnega, taktnega, priljudnega človeka, ki uživa pri vseh posameznih osebah tiho pripoznanje tvojega mišljenja, kajti dobremu se človeški duh ne upira nikdar v resnici in odkrito.

Vedna, dosledna, npravna dobrohotnost imponira tudi nasprotnikom, ki je nočejo upoštevati morebiti iz sebičnih motivov, a v svoji notranjosti jo pripoznajo. Npravna dobrohotnost napram vsakemu zori najsrečnejši vpliv na javni duh. Ne dvomimo na resnici, da blaži premišljeno ravnanje z otroci in doraslimi javno mnenje in mišljenje morebiti čestokrat polagoma, toda gotovo.

Vsemu se lahko ugovarja in kritika ne pozna meje. Tega dejstva se zavedamo vsi. Recimo tedaj, da moramo postopati z otroci z ozirom na njihove nagnjenosti, da moramo hudomušne, zlobne, nagajive in drugačne otroke voditi drugače kakor blage in čednostne, da torej moramo odgojevati individualno.

Slišijo se pritožbe, da učenci ne prinašajo domačih nalog. Pritožbe so upravičene, kajti nalog ali povelje ~~se mora~~ izvršiti, sicer izgubi poveljnik na svojem ugledu. A vprašajmo: bodo prinašali kdaj na deželnih šolah vsi učenci naložene vaje? Nekateri sede vsak dan po šoli, nepopoljšljivi so in vedno isti. Razmere pa so mnogokrat res takšne, da otroku ni mogoče, delati domače naloge. Se li ne motimo večkrat, ko mislimo, da je otrok lenoben,

popustljiv itd.? Prigodi se lahko, da provzroči justamentno stališče učiteljevo brezbržnost otroka do šole in učitelja.

Jaz dajem, oziroma priporočam otrokom le samovoljne domače vaje. Rečem jim n. pr. tako-le: „Jutri se ne bomo videli. Vem, da ste delavni in staršem radi pomagате in zato boste imeli dovolj posla. Jaz bom gotovo mislil na vas, mislite tudi vi na šolo in na mene. Prosite roditelje, da vam prepustijo nekaj časa za kakšno nalogo, ki si jo poiščete sami. Bom videl, koliko vas bo to storilo.“ Kmalu se dvigajo roke in slišijo klici: „Jaz bom računil“, „Jaz bom pripovedoval“ itd. Nekateri ne dvignejo rok, ostanejo takorekoč apatični. Če jih vprašam, zakaj ne obljubijo naloge, reko: „Jaz ne bom imel časa, oče bodo orali, jaz pa bom gonil.“ Drugi: „Jaz nimam v sobi nikjer prostora pisati, spim v hlevu.“ Tretji: „Moj gospodar, pri katerem služim, mi ne da časa za nalogo.“ Tuintam govore otroci morebiti neresnico, a največkrat ne, posebno ne, če otroci učitelja čislajo. Te spodbudim rekoč: „Le poskusite, saj vem, kako imate doma; nekaterokrat se vam nekaj težavno zdi, a trdna volja premaga marsikaj.“

Pripomnim samo, da imam le malo izjem, ki ne prinašajo te ali druge, manjše ali daljše domače vaje. O lenarenju ali sličnem ne govorim nikdar, ker držim na resnico, da se o tem mnogo pouči, o čem se mnogo govori.

Tudi o tatvini nočem razpravljati v šoli. V tem oziru moramo pomisliti sledeče. Šolski otroci še žive bolj animalno kakor duševno. Telesne nagnjenosti in želje še prevladajo npravstvene nazore, ki se razvijajo zelo počasi po dolgotrajni odgoji, ne po priprosti prepovedi. O vplivih socialnih razmer tukaj ne mislimo, govorimo le o duši sami. Npravna odpornost je v otroški dobi preslaba, da bi se otrok zoperstavljal mični skušnjavi lepega sadja ali drugih jedljivih predmetov itd. Zato moramo otroške tatvine kvalifikovati s posebno opreznostjo, s premiselkom vseh okolščin, da ne obsojimo otroka zaradi „par rudečih črešenj“ že prebrisanim tatom.

V tem oziru sem doživel to-le. Na moji jablani so visela le tri jabolka. V poldanskem odmoru sta zginili dve. Snedel jih je neki učenec, sin uboge viničarke, ki ni imela družega, kakor obilno skrbi in dela in borno življenje.

Temu dečku sem rekel: „Glej! Vem, da otroci radi jedo jabolka — a žal mi je za te dve jabolki, ne za to, ker si jih snedel, ampak za to, ker jih sedaj nimam. Hotel sem počakati, da bodo zrela in da jih pošljem na razstavo sadja v Maribor. Zdaj nimava oba nič. Sicer pa nisem mislil, da je tvoj želodec močnejši od tvoje vesti.“ Dečka sem nekoliko ganil. Rekel je: „Prinesel vam bom drugih jabolk.“ Na to rečem: „Odkod jih boš dobil, ker tvoja mati nimajo sadnih dreves; boš eni krivici pridjal in storil še drugo?“ Deček je molčal, jaz pa sem mu rekel: „Vem, da ti je žal, da te je premagal želodec na mojo škodo. Ne hudujem se zaraditega nad teboj, pa čudim se, da se takšen vrl in pošten deček ne more obraniti poželenja tujih reči.“

Zapor ali kakšna druga kazen bi ne dosegla v tem slučaju nič dobrega. O kaznih bomo govorili drugokrat. Tukaj samo omenimo, da je kazen potrebno zlo, ki ne pospešuje nravnosti, ampak jo zavira in oškoduje. Težimo torej rajši po tem, da nravnost kazni odpravi, kakor da kazen nravnost podjeda.

Cenjeni bralci! Ne domišljujem si, da bi ne krenil morebiti drug g. sotrudnik ali sotrudnica v odgojevalnem delu druge poti, kakor sem jo zgoraj slikal ob nekaterih pedagoških slučajih. Le toliko si upam trditi, da je vedno najbolje, govoriti pred množico otrok tako, da ne potegne beseda le posameznika ampak vso množico. Na tak način se napolnijo posamezne otroške duše z enostavnim smotrom nraвне odgoje. Ta smoter je: „Nraвна prostost v luči prosvetljenega človeštva.“ Vlecimo posameznika v množici, posamezno dušo v zboruši na višek duševnosti, ki je pristojna bitju „homo sapiens“.

Preosnova spisnega pouka.

Spisal *Fr. Fink.*

Virtemberški učitelj in pisatelj Reiff mi je naznanil pred par tedni, da je izšla že druga izdaja njegove metodike spisnega pouka. Ko sem dobil prvo izdajo te knjige v roke, me niso le razveselile izborne ideje, ampak radoveden sem bil, bodo si li Reiff in njegovi somišljeniki pridobili tla ter prodrli s svojimi nazori.

In res! Največji uspeh je imela knjiga v svoji domovini, na Virtemberškem. Skoraj pri vseh uradnih konferencah so razmotrivali Reiffova načela in večina učiteljev se je izrekla zanje.

Drugi uspeh je sledil takoj prvemu. Pri reviziji učnih načrtov na Virtemberškem (1906) se je določil spisju učni smoter v smislu Reiffovih predlogov.

Knjiga pa si ni pridobila samo doma priznanja. V Avstriji je učiteljstvo pridno segalo po njej. Tudi strokovno časopisje piše — kolikor mi je znano — jako povoljno o Reiffovih nazorih.

Ne bo torej odveč, premotriti ideje, katere zagovarjajo Reiff in pristaši njegovi. Ako tudi vsega ne moremo sprejeti, našlo se bo vendar marsikaj, kar utegne biti v korist tudi našemu šolstvu.

Izbor snovi.

Kakšne spise sestavljajo navadno naši učenci? Preobrazujejo berila, opisujejo živali, poslopja, kraje, izvršujejo pisma razne, ne vedno posebno spretno izbrane vsebine itd. Učenci reproducirajo; samostalne sestavke nahajamo redkokdaj.

Preobrazbo beril, opise itd. Reiff ne prišteva spisju v pravem pomenu besede. Napisanje podatkov pouka realnih predmetov je izvrstno sredstvo za razvoj jezika, jačanje spomina. Spisje v pravem pomenu besede tudi to ni.

Kaj naj potem pišemo? Snov zajemaj učitelj iz narave in iz lastnih dožitkov učencev. Poglejmo nekaj napisov v Reiffovih spisnicah!

A. Iz narave.

Zima: Snežilo je. — Na ledu. — Danes je v sobi najbolj prijetno.

Pomlad: Škorci so tukaj! — Pomlad v gozdu. — Prva vijolica.

Poletje: Oh, to je vročina! — Nevihta. — Pri kopanju.

Jesen: Trgatev. — Listje pada. — Oj, prvi dan grudna!

B. Iz življenja.

Oton je dobil prvo obleko. — Ljuba teta pridejo na poset. — Danes je sejem. — Črešnje so zrele. — Včeraj sem imel god. — Pri kovaču.

Tem spisom je treba kolikortoliko priprave. Kako se priprava vrši, pride pozneje na vrsto.

Označeno stopnjo spisnega pouka bi lahko imenovali stopnjo reprodukcije, ker je spisom treba priprave.

Nato sledi stopnja produkcije. Te še pri nas ne upoštevamo. In vendar je zelo potrebno, da učenci samostalno izdelujejo spise. Za potrebe življenja ne morejo zadostovati vzorci, nabrani tekom spisnega pouka. Veljalo bode, postaviti učence na lastne noge.

Reiff stavi v svoji šoli pri obravnavi ravnokar navedene vrste spisja le temo. Izvršitev je popolnoma v rokah učencev. Seveda, vaje, mnogo vaje zahteva pouk, preden dospo učenci do smotra. Učitelj mora zajeti snov neposredno iz življenja, drugače se trudi zastonj.

Učitelj napove n. pr. temo: „Vidiš, tukaj imaš petico, kupi si kruh!“ Za nekaj trenutkov se zasveti učencu v očeh. Otrok misli po priliki tako-le: „Vidiš, tukaj imaš petico“ ... „zakaj? ... od koga? ... čemu? ... komu pokažem kruh? ...“ Takoj se pojavijo v učenčevi duši razne predstave: „Prinesel sem gospodu N. nekaj in dobil darilce.“ Ali: „Videl sem, ko je Karol nekaj dobil ... od koga? zakaj? čemu? Sedaj pa učenec sestavi iz znanih mu predstav povestico.

Nahajamo še več vrst spisov. Najbolj zanimive so perzonifikacije iz narave n. pr.: Dialog vrabcev (pozimi). Ta stopnja je že težavna. Tudi

tukaj doseže Reiff kaj lepe uspehe, kakor sem razvidel iz zvezkov, katere mi je vposlal. Sicer pa bom o teh zvezkih izpregovoril še v posebnem sestavku.

Zadnja skupina spisov ima naslov: dožitki. Učenci opišejo lastne dožitke, Evo par napisov! „Moja prva nesreča. — Moj ptiček. — Bratec se noče umiti. — Mišji lov.“

Pri teh spisih ni priprave, ker je vsak slučaj drugačen.

Priprava spisov.

Ozirati se mi je pravzaprav le na stopnjo reprodukcije. Priprava ostalih vrst je itak razvidna iz prejšnjih odstavkov. Kot primer priprave navedem z dovoljenjem pisatelja učno sliko iz metodike.

Snežilo je.

Priprava.

Šolarji: „Dobro jutro, gospod učitelj!“ U.: „Dobro jutro, otroci!“ Š.: „Gospod učitelj, sneg je!“ U.: „To je lepo!“

Ne vem, katerega bi najprej poslušal, vsak otrok govori, komaj pridem do besede. Lepa zadrega! Na tabli „Razdelitev ur“ pa čitam: „8. — 9. slovnica.“ Danes o slovnici ni govora, jaz nisem razpoložen in otroci še manj.

U.: Kdo je prvi zapazil, da je po noči snežilo, kdo je bil tako srečen?

Š.: Paznica¹⁾ je zaklicala: „Deklice, snežilo je!“ U.: Mislile ste: „Kako topla je postelj, da bi le ne bilo treba vstati!“ Š.: Ne, ne, skočile smo takoj ven in k oknu. U.: Na obleko bi bile gotovo pozabile! U.: Da, paznica je rekla: „Oblecite se, drugače se prehladite!“ Z obleko in z umivanjem smo bile hitreje gotove kakor navadno. Nekatere so hitele ven, pa niso smele, postaviti smo se morale k molitvi in potem smo šle v jedilnico. Po jedi smo se kepale. U.: Zato je hiša tako slabo pometena. Danes že moram zatisniti oko ali bolje obe. Otroci se smejejo. U.: Sedaj je že precej svetlo, lahko si ogledate vso krasoto. Kaj vidite? Š.: Vse je belo. U.: Sedaj še ničesar ne vem, kaj pomeni „vse“? Učenci naštevajo pa tudi delajo originalne primere: Hiše imajo bele klobuke, drevesne veje so debelo obložene s snegom, zgoraj so bele, spodaj rujave, električne žice so debele liki vrv. U.: Kakšno je nebo? Povsem belo, polno je snega. In zrak? Š.: Je meglen. U.: Kakšno se vidi mesto? Š.: Kakor s tančico pokrito. Zdi se da mesto spi. U.: Zato ste vsi tako zaspani! Š.: Ne, ne, radi bi šli ven ter se kepali in vozili na saneh. U.: Med odmorom je priložnost za oboje. Sedaj moramo pač v šoli ostati. Ker vas pa sneg tako veseli, smete o njem pisati. Kako se bo glasil napis? Š.: Snežilo je; prvi sneg; juhejsa sneg; sneg, sneg!

¹⁾ Reiff je učitelj in hišni oče rešilnice Paulinenpflege v mestu Winnenden na Württembergem.

Izvršitev.

Ko smo danes zjutraj še bili v postelji, je zaklicala naša paznica Marija Moser: „Snežilo je!“ Takoj je bilo živo v spalnici. Skočili smo k oknom, da se prepričamo. Istina, bilo je tako, strehe sosednih hiš so bile bele. Sedaj se je pričelo veselje iznova, na obleko bi bile skoraj pozabile. Polagoma je postalo svetlo. Sedaj smo šele videli vso krasoto. Hiše imajo bele klobuke, ceste so bele, vrti in polja so beli in brzojavne žice komaj prenašajo težo snega. Debele so liki vrv. Pa najbolje mi le ugajajo drevesa. Rujave skorje se skoraj nič ne vidi. Tudi nebo je belo, zrak je meglen in vse mesto se zdi zaspano. Pa to nas ni oviralo. Takoj po zjutru smo se kepali na dvorišču.

Metodika, iz katere sem vzel ta primer, je namenjena pravzaprav 4. do 7. šolskemu letu. Zanimalo me je seveda, kako Reiff začenja pouk spisja. Vedel bi bil rad, ali ima v 2. in 3. šolskem letu predvaje za spisje, kakoršne so prišle pri nas v navado. Na svoje pismo vprašanje sem dobil nastopni odgovor, ki torej dopolnjuje Reiffovo metodiko.

„... Predvaj nimam. Kakor hitro sem privedel otroke prvega šolskega leta tako daleč, da znajo pisati, dam samostojno pisati. Naravno je, da »slovniška oblika« ni vedno bez pogrškov, še manj pa pravopis. Kaj to škoduje? Nič. Učitelj ne čitaj spisov sam; čitajo naj otroci. Potem ima učitelj užitek, otroci pa veselje. V tretjem šolskem letu se je spretnost v slovniški obliki in pravopisju tako razvila, da tudi učitelj lahko čita izdelke, ne da bi se preveč jezil. Čitanje beril in ostali pouk obogatita neprenehoma jezik z oblikami. Ni treba še posebnih vaj. Dolgih stavkov, imenujemo jih tukaj „Schachtelsätze“, se otrok sam varuje. Na tej stopnji pišejo otroci enostavne, kratke stavke. Tukaj velja, pokazati otrokom, da imajo staviti piko, kjer se stavek konča in nov stavek začne. To se lahko napravi ustno pred vsemi učenci s pomočjo majhnega spisa. Tudi v „slovniškem pouku“ se dajo izvršiti pripravljalne ali boljše podpiralne vaje. Le ne na način, kakor je še vedno v navadi. Ta pouk mora imeti življenje. Pri slovniških vajah stavimo teme. Primeri: Kaj imaš? Kaj si videl? Kaj bi rad znal? Kaj si delal? Kakšne so reči? Kje so reči? itd. itd.

Pa te vaje niso glavna reč. Prvo je, vzbuditi v otroku zaupanje v lastno moč. Originalov potrebujemo. Največja nevarnost naših šol je v tem, da odgojé vsakdanje ljudi. Vse se preveč obrusi, egalizira . . .“

Sodbe o Reiffovi metodi ne bomo napisali. Vsa ne more biti napačna, zato so uspehi preveč lepi. Poizkusimo pisatelja posnemati, potem se bo vrednost ali nevrednost njegove metode sama pokazala.

Narečje in pouk spisja.

Vse premalo se pri pouku uvažuje narečje. Ako je tudi končni smoter jezikovnega pouka izvežbanost v rabi pisnega jezika, vendar narečja ne

smemo prezirati. Učitelj se mora pred nastopom nove službe celo seznaniti z narečjem šolskega kraja, če hoče uspešno in plodonosno delovati. To velja osobito za učitelja elementarnega razreda. Narečje je jezik ljudstva in kot takšen relativno populn.

Otroci pri vstopu v šolo ne govorijo. Z veliko težavo spravi učitelj iz učencev-prvincev posamezne besede. Med sabo pa se otroci kmalu kaj spretno in živahno pogovarjajo.

Zadnje dejstvo je vzbudilo v Reiffu misel, bi li ne sodilo pripuščati začetkom spisnega pouka rabo narečja v spisih. Kakor pisatelj sam pripoveduje, je kar strmel nad uspehi. Otroci so z veseljem pisali. Vsebina jim ni delala težav in jezik (oblika) tudi ne. Otroci so uvideli, da znajo pisati in ta zavest jih je navduševala.

Samoobsebi je razumljivo, da učitelj sprejema samo takšne izraze, kateri niso docela napačni. Pravilnih oblik se navadijo učenci tekom let. Oblika postaja čimdalje bolj pravilna. Glavna skrb učitelju bodi, da vzbudi v učencih veselje do pisanja.

Poprava.

Kdor bode obravnaval spisje v Reiffovem smislu, bo moral pri popravi učencevih spisov slediti povsem drugim načelom kakor do zdaj.

Naravno je, da učitelj pri sedanjem pouku spisja učenčevo izvršitev preveri najbolj z ozirom na obliko. Vsebina je itak učiteljeva, poprave ne potrebuje, ali bi je vsaj ne smela potrebovati.

Naopak je pri novodobnem spisju. Učitelj se bo pri popravi v prvi vrsti oziral na vsebino. Oblika pride šele v drugi vrsti v poštev. Torej ne bomo potegnili pod vsako napako debele rdeče črte. Le, če je pogrešek jako tehten, mora opozoriti rdeča črta učenca na napako.

* * *

S tem končam svojo črtico o Reiffvih idejah in o vsebini njegove metodike. Upam, da bodo cenjene tovarišice in dragi tovariši segli po knjigi ter uporabili, kar se da prikrojiti našim razmeram. Za nekaj let pa pričakujemo poročil o uspehih preosnove spisnega pouka.

Končno še ves naslov Reiffove knjige: Paul Reiff: Praktische Kunsterziehung. Neue Bahnen im Aufsatzunterricht. 125 Schüleraufsätze, von den Schülern selbst ausgearbeitet, nebst einer methodischen Abhandlung über den Aufsatzunterricht. Verlag von B. G. Teubner, Leipzig und Berlin. Preis 2 Mark.

Eksperimentalna šola.

Iz češčine preložil D. Přibíl.

e davno se pri nas obravnava in piše o eksperimentalni psihologiji, o eksperimentalni pedagogiki, o uporabi eksperimentalne metode v raznih strokah vzgoje in pouka. Bogato literaturo že imamo (Čehi) — zlasti v predalih časnikov — z ozirom na to smer vede, ki se more pokazati z mnogimi uspehi lastnega proučevanja.

Profesor Tihon Faddjejev je zbral v informativnem članku, ki ga je obelodanil meseca aprila v ruski pedagoški smotri „Vjestnik“, vse nazore za in proti eksperimentalni pedagoški metodi; preiskuje utemeljenost glasov, ki zahtevajo ustanovitev eksperimentalnih šol in se izraža o kakovosti teh šol, v kolikor jih je doslej ustanovljenih v Ameriki, v Curihu, v Belgiji itd., celo v Petrogradu se je poizkusilo nekaj sličnega. Iz omenjenega članka prinašamo to, kar je za nas najbolj zanimivo.

Posebni zavodi, posebni laboratoriji so neobhodno potrebni za negovanje eksperimentalne pedagogike, ravnotako kakor za negovanje katerekoli poizkusne vede. In kakor n. pr. ni mogoče doseči v medicini uspehov tamkaj, kjer zdravniki nimajo časa, sredstev in globokega znanja, ravnotako ne more napredovati pedagogika v navadni šoli, kjer ni uslovij za znanstvene eksperimente in kjer je učitelj tako navezan na šolski red, da niti ne more misliti na samostalne, važne poizkuse. — Uspeh in napredek zdravniške vede je odvisen od klinik, uspeh pedagogike od slično urejenih poizkusnih šol.

Poizkusne šole se morajo ustanavljati. In čim prej začno delovati, tim prej nastane nova doba v šolskem življenju. Trdimo to, četudi vemo, da je še vedno daleč doba, ko bode potreba eksperimentalne šole občno priznana in ko bodo umolknili njeni mnogoštevilni nasprotniki.

Poslednji smatrajo pedagoški eksperiment nedovoljenim, ker se ne morejo sprijateljiti z mislijo, da bi se v šoli vršili poizkusi mesto pozitivnega dela. Tudi starši bi ne pošiljali svojih otrok v šole, kjer bi postali material za vsemogoče poizkuse.

Ti ugovori izvirajo iz ne dovolj jasnega poznavanja stvari. V eksperimentalni šoli ne gre za odpravo sedanjega dela, ampak samo za njega regulacijo, zato, da se postavi to delo na varnejši, širji temelj. Eksperimentalna metoda se sicer kaže kot novost v nekaterih strokah vede, toda ni novost v življenju. Četudi se uporablja v sistematiškem proučevanju šele nekaj časa, se je vendar uporabljala v življenju vedno, zakaj brez poizkusov

si ni mogoče misliti spoznanja. Toda koliko dela — večkrat nepotrebnega — in koliko žrtev je zahtevalo vsako novo odkritje! Dolgo se je delalo z mislijo, naj nastane kar hoče; brez potrebnega znanja se je vršilo mnogo poizkusov, pri katerih se ni pazilo na to, da bi se odklanjali nevarnost in škoda. Eksperimentatorji so delovali na raznih mestih brez vzajemnih dogovorov; gubilo se je mnogo moči, mnogo dela in ostroumnosti se je žrtvovalo za doseženje ciljev, ki so bili drugod že doseženi. In v celoti so bili uspehi pri vsej uporabi neizmernih sredstev, velikega napora in dragocenega časa skromni.

Drugače je bilo, ko je eksperiment stopil v službo vede. Eksperimentatorji so si pridobili intenzivne strokovne naobrazbe, delovali so s poznavanjem stvari in se znali ogibati nevarnosti in nepotrebnih žrtev. Novi pojav je postal kmalu imovina vseh, ki so se zanimali za stvar; delovalo se je sistematiško in kolektivno, a uspehi so se dosegali hitreje in manj nevarnim načinom.

V pedagogiki se je vedno eksperimentovalo. Eksperimentovali so starši, učitelji in šolska oblast; eksperimentovalo se je v obitelji, v posameznih učnih urah, na vsej šoli, v šolstvu vse države. Ti poizkusi, podvzeti na mnogih krajih, so zahtevali žrtev, katerim se nikdar ne morejo prisposodljati doseženi uspehi.

Prav dobro nam je znano, kako se je to vršilo in kako se dela to dandanes. Pride nova vlada, nastopi nova učna oblast ali samo novo šolsko nadzorstvo. Vsi prinesejo s seboj nove principe in zadošča samo nekoliko nežnih migljajev, da se uvajajo ti principi v življenje. Deluje cela vrsta komisij in anket. Ne zovejo se vanje vedno najboljši poznavalci in mesto resničnega strokovnega znanja in pravega zajma za stvar odločujejo tamkaj želje uradnih krogov in šablonske pedagoške resnice, ki imajo signum uradnega potrdila. Komisija izdela končno projekt reforme, poklicani uradni krogi ga odobre in v šolah se potem uresniči. Nato se čaka, kaj se bode iz vsega tega izleglo.

Uvedena novost se nemara po naključju posreči. Toda češče se pokaže, da novi program nima življenske sile, da sprejeti način in sredstva pri pouku v praksi ne veljajo, da se pravzaprav ni doseglo z reformo ničesar. In šele tedaj, ko udarja škoda na tak način storjena vsem v oči, se opušča poizkus in se začne — z novim eksperimentom.

Razen poizkusov, ki jih naroča učna oblast, se vrši v šoli še mnogo drugih poizkusov. Niso sicer tako dalekosežne veljave, a v celoti vendar provzročujejo mnogo škode. Vsak učitelj začenja svoje delovanje z vrsto poizkusov, zakaj pri nedostatni občni in strokovni naobrazbi, ki si jo prinesel iz sedanjih zavodov, se mora sam z veliko težavo približevati najboljšemu načinu poučevanja.

Največ seveda eksperimentirajo v vzgoji starši, ker so osvedočeni o svoji neomajni pravici urejevati vzgojo otrok po lastnem „prepričanju“. Nekdo je „prepričan“, da se doseže največ s strogostjo, in zato bije otroka kolikor koža nese; drugi dovoljujejo otrokom vse, karkoli jim pride na misel in razvijajo v njih samovoljo in slaba nagnenja; drugi so „prepričani“, da se morajo otroci varovati pred slabim vremenom, trdom in vsako poškodbo in vzgajajo lutke, ki niso zmožni odoleti najmanjšemu viharju življenja; končno se stikamo tudi s „prepričanimi“, da zahteva zdravje otrok dnevno določeno množino alkohola i. t. d.

Staršev zato ne smemo dolžiti. Saj jim nihče ne daje pravilnega navoda, kako bi naj postopali; pedagoških spisov nečitajo, in ko bi jih čitali, mnogo se ne naučijo iz njih. Zato so prisiljeni si prirediti lastno metodo. A kdor mora samostalno delati, ta se večkrat zmoti. No, fakt ostane fakt: starši eksperimentirajo z razsežnim in smelim načinom brez vse omejitve.

Spoznavamo, da je v sedanji pedagogiki še preveč eksperimentov; toda pogrešamo v njej znanstvenega eksperimenta. Naj se protivniki pedagoškega eksperimenta bojujejo proti onim njegovim oblikam, v katerih se danes potapljamo! A boj je mogoč samo na eni fronti: zameniti neznanstveni eksperiment z znanstvenim eksperimentom, kajti vsako eksperimentovanje odstraniti — to je nemogoče.

A temu smotru se najbolj služi z ustanovo eksperimentalnih šol. One uvedejo v pedagogiko znanstveni eksperiment in pripomorejo, da se bode ublažilo zlo, ki je provzročajo sedanji, mnogobrojni poizkusi.

Primer znanstvenega eksperimentiranja imamo na vseučiliških klinikah. Na kliniki se deluje pod vodstvom profesorja medicine, ki ima obsežno teoretiško znanje in redko praktiško poznavanje svoje stroke. Ako se odloči poizkusiti nov način lečenja, ne stori tega brez zrelega znanstvenega uvaževanja in po natančnem preiskovanju vseh uspehov, ki jih je drugod dosegel. Dokler traja nova metoda lečenja, bolniku skrbno strežejo, njegovo stanje se neprestano strokovno in znanstveno opazuje in pri najmanjšem znamenju, da bi bil novi način nevaren bolniku, se ukrene takoj vse potrebno. Lahko je spoznati, da mora eksperiment, ki se izvaja takšnim načinom, vesti k smotru; pri skrbnem opazovanju ne uide ničesar eksperimentatorjevemu očesu in tako se pridobi polna, sita, prepričevalna slika delovanja nanovo uporabljene lečilne sredstva.

Eksperimentalna šola ima delovati kakor vseučilišna klinika. Osebe, ki jo vodijo, morajo biti odlični znalci pedagogike, psihologije in sorodnih ved; eksperimentirati morajo osebno, zasledovati morajo učinek metode pri učencih neposredno. Stanje učencev se mora vsestranski proučavati, da bodo uspehi poskusov kar najbolj popolni in naj-

jasnejši. Tako se bodo odstranile lahko pravočasno vse ovire, metoda se bode izpopolnjevala tudi v najmanjših detaljih in uspeh bode tem veljavniši.

Ugovarja se, da starši ne bodo hoteli pošiljati svojih otrok v eksperimentalne šole, ker se bodo bali, da se bodo uporabljali tamkaj za poizkuse.

Tudi na klinikah se delajo poizkusi na ljudskih telesih, in vendar je velika množica bolnikov, ki gredo rajši na kliniko nego v navadno bolnišnico, četudi vedo, da morajo postati tamkaj predmeti za znanstvene poizkuse.

Sodimo, da se ni treba bati, da bi eksperimentalna šola tako ustrašila starše. Njena uredba, njeno vodstvo, ki je do najmanjših detaljev vznikla iz znanstvenih tal in ki jo podpirajo znanstveni temelji, ta uvedba zagotavlja učencem korist in zajem tako, da se bode zglasilo dovolj učencev navzlic nekaterim neprijetnostim, ki so zvezane z eksperimentiranjem. Saj je samoobsebi razumljivo, da bode vsak pameten človek spoznal za bolj umestno, biti predmet čisto znanstvenega eksperimenta v eksperimentalni šoli, nego predmet neznanstvenega eksperimenta v navadni šoli (v mislih imamo vse kategorije šol, ne samo ljudsko šolo).

Tako spoznavamo, da so vsi ugovori proti eksperimentalni šoli ne-utemeljeni in izražamo mnenje, da je treba z vso vnemo delati na to, da se ustanovi kar največ eksperimentalnih šol.

Iz navedenega je gotovo razvidno, da mora eksperimentalna šola zelo koristiti reformi šolstva. Poglejmo, kako bi morala biti formalno urejena, da bi odgovarjala svojemu namenu.

Eksperimentalna šola mora uživati popolno svobodo v svojem delovanju. Njeno svobodo sme omejevati samo ozir na varnost učencev. Njenemu delovanju ne sme biti nikjer odkazana pot, celo najširja navodila moramo odklanjati. Ko bi bila podložna katerikoli vnanjim vplivom, ko bi ji šolska oblast segala v roko, potem bi bil znanstveni eksperiment v njej izkratka nemogoč.

Korist stvari zahteva, da se vrše pri eksperimentalni šoli predavanja za one, ki se hočejo posvetiti pedagoškemu delu, in da jim je delo v eksperimentalni šoli neposredno pristopno. Ne zadostuje samo, najti znanstveno resnico; treba je, da se pomaga najdeni resnici na pot v življenje, da se uporablja v praksi, da se ji pomore v vse šole.

Ko bi se eksperimentalna šola zadovoljila s tiskanjem svojih rezultatov in z referati na shodih, bi se ti rezultati ne razumevali in ne razširjevali. Zato ne, ker se more širiti pedagoška veda kot praktiška veda z željenim uspehom samo na demonstrativni način. Kakor se ne naučiš kirurgije iz knjig in iz predavanj brez opazovanja operacij in brez lastnega dela ob nadzorstvu izkušenega strokovnjaka, prav tako

so potrebne hospitacije in poizkusi tudi v pedagoški pripravi. Potrebno je torej, da se spojijo z eksperimentalno šolo pedagoška predavanja, ki bi se vršila sistematiški tako, da bi bodoči praktični pedagogi neposredno zasledovali življenje zavoda in da bi po možnosti sami sodelovali. Eksperimentalna šola ima biti tudi v tem oziru vzgojevališče za pedagoški naraščaj. Več ko bodo hospitantov, tem v večjem številu in z večjo gorečnostjo se bodo udeleževali nje-nega dela, tem globlje in širje bodo pronikale resnice, ki jih je spravila eksperimentalna šola na beli dan, v življenje.

Kaj bi bilo ugodneje, da je eksperimentalna šola zaseben ali državni zavod?

Zasebna šola bi bila v svoji delavnosti omejena od mnogo strani. V prvi vrsti bi jo mučilo državno nadzorstvo. Temu bi se ne mogli ogniti. Kako lahko bi, pod plaščem znanstvenega eksperimenta procvitalo korist-lovstvo in šarlatanstvo. Nadzorstvo bi bilo potrebno tudi vsled tega, ker bi se mogli lotiti eksperimentovanja na zasebnem zavodu tudi takšni ljudje, ki bi imeli več fantazije nego znanstvene sposobnosti, in ki bi mladini in vedi bolj škodovali nego koristili.

Zasebno šolo bi tudi ovirali učni programi in drugi uradni predpisi. To je že v značaju privatne šole, da se mora s svojimi cilji in s svojimi sredstvi približevati programu bistvujoči kategoriji šol; drugače bi njeni gojenci le težko ali sploh ne napredovali v naobrazbi po višjih šolah. In ker bi torej ne imela takšna šola navadnih pravic in prednosti, bi tudi skoro gotovo ne imela učencev.

Razen državnega nadzorstva, našla bi zasebna eksperimentalna šola na svoji poti tudi nadzorstvo družbe in zlasti staršev, ki bi jo — četudi le neposredno — zelo oviralo v njenem delovanju in bi onemogočilo čisto znanstvene zadače.

Ali bi nemara bilo bolje, da bi bila državni zavod? V tem slučaju bi bila vsaj gmotno zavarovana, ne trpela bi vsled vmešavanja staršev v delo in imela bi dovolj gojencev. Toda državno nadzorstvo bi bilo še strožje; birokratski vpliv, čegar bi se ne mogla osvoboditi, bi njenemu čisto znanstvenemu značaju še bolj škodoval. Državna šola bi izgubila po-polnoma prostost in svobodo in bi bila popolnoma nezmožna za uspešno delo.

Edina možnost, da postane eksperimentalna šola resnično znanstven laboratorij in da uživa poleg tega potrebno svobodo, leži v tem, **da se spoji z vseučiliščem.** Tam najde vsa uslovja, ki so neobhodno potrebna za zdrav razvoj. Načeloval ji bode vseučilišni profesor s potrebno strokovno naobrazbo, ki bode jamstvo za njeno pravilno vedenje; njeno delo-vanje ne bode vezano na nobene uradne predpise in programe in čista znanstvena potreba ji bode narekovala njene zadače. Avtoriteta univerze

zagotovi učencem eksperimentalne šole dovoljno pripravo za višje zavode in za vseučilišni študij, in učencev bode imela vselej še preveč.

Vseučilišna eksperimentalna šola postane pedagoško središče, kakor je klinika središče za medicinsko vedo. Praktiški pedagogi bodo prihajali vsak hip v vseučilišno mesto, da si osvežijo in poglobijo znanje, kakor prihajajo včasih tudi praktiški zdravniki na kliniko, da si ustvarijo razgled po novih uspehih vede.

Triàndrus.

Spisal Miro Šijanec, c. kr. učitelj, Pulj.

(Dalje.)

Razni stanovi.

lehern mora pomisliti, da služijo vsi deli vesoljnosti le enemu smotru, ki je ohranitev in popolnost skupnosti. Tako ima tudi posamezen človek, čeravno neizmerno majhen del, posvetiti vendarle skupnemu smotru svoje moči; mora tedaj v enem poklicu, bodisi v gimnastiki, zdravilstvu ali zakonodajstvu, a vedno le k sreči države služiti pò svojih močeh.

Gimnastika je v tej meri imenitnejša nego zdravilstvo, kakor je zakonodajstvo boljše od pravosodja, kajti gimnastika naj stori zdravilstvo nepotrebno, istim načelom pametno zakonodajstvo odstrani razsodbe. Kar se zdravnikov tiče, bi pač postali najboljši, ko bi se od mladosti razen s teoretično umetnostjo vkvarjali s telesi najslabšega zdravstvenega stanja, in ko bi sami prestali vse bolezni, o katerih svetujejo; da bi ne bili močne rasti, moramo umeti in ne želeti. Ni telo zdravnika, ki oskrbuje telo bolnika, sicer bi telo zdravnika nikdar ne bilo slabo, ampak duša njegova je, ki je nesposobna za dobro oskrb, če je sama slaba.

Stan duševnega plojenja izvoli učitelj. Učitelji so kakor oni, ki se v svoji moči plojenja bolj in raje družijo z ženskami, da vsled rojenja dosežejo neumrjočnost in srečo; tudi učitelji poskušajo duševno ploditi, ker imajo v sebi več moči za duševno plojenje nego kdo drugi, in sicer zmožnost ustvarjati krepost, premišljenost in pravičnost.

Državnik mora biti v umetnosti in pisateljstvu teoretično izobražen, da ve saditi dobro in pravno mišljenje. Njegova struja je tedaj, da ve go-

jiti spoznanje obravnavanega predmeta, pravo metodo v mišljenju in izraževanju, naravni dar zgovornosti, kakor vsako vedo in vajo. Če je sposoben te naloge, tedaj bo vsadil v primerne duše po pravilih govorniške umetnosti premišljeno govore; ti govori pa ne bodo ostali nerodovitni, ampak rodili bodo sad in seme, katero se potem v druge duše presadi in na ta način tvori neumrjoče življenje. Z ozirom na pravosodje mora biti državnik kakor zdravnik; on mora znati napačne udobnosti države pretvoriti v nasprotno, in če treba, tudi s silo to in ono izvesti, kar zamore državljane popboljšati.

Najvišji poklic pa je oni vladarjev in kraljev. Zato se od njih zahtevajo a priori trdnost, stanovitnost, pogum, lep stas ter plemenit in kremenit značaj kakor tudi prirojene lastnosti: dober spomin, razumnost, neutrudljivost in delavnost, ki so podlaga primerne izobraženosti. Ko so bodoči vladarji telesno dobro razviti, tedaj začnejo (v 20. letu) vse predmete, katerih so se sedaj povprek učili, sistematično proučavati, da dosežejo jasne nazore in razsvetljeno zavest. Po petletnem učenju v dialektiki se naj seznanijo z življenjem ter naj sami vstopijo v javnost, naj se udeležijo državnih in vojaških posvetovanj ter naj zbirajo skušnje, da je drugi ne bodo prekosili in da se zamore preskušati veljavnost in trdnost njihovih načel.

Kdor se je do 50. leta v vsakem oziru odlikoval, ta naj svoje duševno oko obrača edino le na ono, kar podaja vsemu luč in svit: to je na samo dobro. Potem pa morajo vladarji tudi kot vrli učitelji izobraževati svoje someščane v premišljenosti, v pravičnosti in v narodovih krepostih ravno tako, kakor so se izobraževali oni sami. Pomisliti morajo, da ima vsak stan enak delež na državnih interesih, torej tudi dolžnost, skrbeti na primeren način za blagor države, vsak pa mora po svojih močeh delovati v tem, kar zahteva smoter državne skupnosti — — — — —

Tako je modroval Platon, tako mislil aristokrat v pokvarjenih demokratiških Atenah o državi in državni pedagogiki, ki je bila podlaga njegove ideje, kakoršno si je ustvaril po vzorni Šparti (ne po zgledu samem). Platonova država ni torej nič drugega kakor kristalizovana ideja grškega državnega življenja; njegovi nazori o upravah niso drugega kakor produkt doslednega izvajanja, iz grškega duha dosledno izvedena praktična načela.

V tej namišljeni, deloma osnovani državi izgine osebnost pred množico, posebnost pred skupnostjo; skrb za državo ne dopušča ozira na posameznika; npravne prostosti, individualizma ni. Osebnost življenje izvaja Platon iz različnosti duševnih in telesnih lastnosti, kakršnih nahajamo pri različno nadarjenih. On je namreč mislil, da so sicer vsi ljudje bratje in sestre med seboj, a da je bog pri njih stvarjenju primešal: vladarjem zlato, sodelovalcem ali varuhom srebro, drugim someščanom pa železo; toda tako, da, četudi so otroci staršem podobni, vendar kralj mora na svoje potomce pa-

ziti, če nima njih narava primešanega železa, vsled česar bi kraljev sin moral živeti in delovati med kmeti in delavci.

Prva podlaga te države, ki je pravzaprav veliko izgojevališče, pa je pouk in vzgoja. Tudi v tem naziranju sledi Platon špartanskim vzorom. Primerno dorizmu ne zahteva posebno šolanih učiteljev, ker najbolji so meščani sami, katerih naloga je nadzorovanje, navajanje in poučevanje mladine, zaradi tega ustanove simpozij kot vzgojevališče. Prvo vzgojevalno sredstvo te uredbe kakor tudi ljudske vzgoje je moška ljubezen, ki naj možu nadomestuje zakonsko in očetovsko ljubezen. Smoter je: sreča in blagostanje države.

Tem teoretičnim nazorom Platon pridruži zahteve o npravstvenosti: „Po npravstvenosti mora človek, v kolikor mu je dano, postati bogu podoben. Npravstvenost pa obstoji v pravičnosti, zmernosti, v nabožnosti. Bog je najbolj pravičen in nikdo izmed nas se mu ne približa bolj, kakor oni, ki je najvišjo stopnjo pravičnosti dosegel.“

Tja meri vsa vzgoja. Ime „vzgoja“ ne zasluži navodilo o gmotnem dobičku, o telesni premoči, kakor tudi ne pouk brez duha pravičnosti v kakršnisbodi vedi, ki je po rokodelsko pridobljena. Le dobro vzgojeni bodo dobri; le vsled vzgoje postanejo vелеmožje.“

Kot pravi Grk je Platon tudi sestavil načela vzgoje, je motril ideje o isti jasnim očesom, pokazal nezmotljivo njih konec: ustvaril je prvo zistematično pedagogiko. Kot filozof in kot pedagog, kot pravi pravcati predstavljatelj zgodovinsko velikega naroda predstavlja vrhunec grecijanstva.

Kot filozof in kot pedagog, kot pravi pravcati predstavljatelj grecijanstva predstavlja Platon vrhunec grške omike. Zatorej tudi duh vesoljne zgodovine in, četudi ne duh kristjanstva neposredno, tako vendar duh človečanstva govori iz njega v preroških besedah, ko reče: „S tem, da je ta svet dobil umrjoča in neumrjoča bitja, ki so ga napolnjevala, je postal viden; zatorej je on vidne stvari objemajoči in prešinjajoči duh, čutno doznani bog, podoba le razumu dostopnega boga, ki je sam in edino največji in najbolji, najlepši in najpopolnejši vseh bogov, edino nebo, ki je v edino-rojenem.“

Ah, rojeni, neumrjoči Platon!

„Dignum laude virum Musa vetat mori.“

III. Aristotel.

Homo sum — — —

Mož, čegar geslo je bil ta v uvodu navedeni izrek, je največji učenjak in mislilatelj starega veka. Združil je v sebi največje znanje s svojim veleumom. Od njega imamo največ ved in predmetov filozofskih. Sestavil je to, kar je bilo posamezno raztresenega, v zistem, sezidal je svet in postavil

boga v eno, prečudno duševno svetišče, ustvaril je oblike človeškega uma ter vesoljnega razmišljanja in postal tako duševni vladar tisočletij.

Obenem pa z Aristotelom konča originalna produktivnost grškega duha; višek popolnosti je dosežen.

Krepkost moške dobe je minila, nastopi premišljajoča starost in sledi samozavest. Ta samozavest se imenuje — Aristotel. Vse, kar je zamogel misliti duh helenizma, kar je čutil visokega, lepega in blagega; vse, kar je v njem živelo in delovalo, vse je postala samozavestna spoznava, spoznani produkt. In s tem je pa tudi obenem kazal čez mejo Grecije, da je pred-očil, kar je grški duh hotel, a ni mogel.

A v državnem življenju ostane Aristotel oblikam in helenizmu zvest; on omejuje krepost in nje popolno izvajanje na predprave meščanstva. Njegovi nauki o vzgoji se torej nanašajo na prostorojenega dečka, vzgojo ženskega spola in delavskih krogov pa zapostavlja ter se le nekoliko ozira na stanje sužnjev. Aristotel je o vzgoji povedal, kar je grški duh kdaj mislil, hrepenel in izvajal.

A obenem zahteva čisto človeške kreposti. Vsej človeški izobrazbi je pokazal najvišjo svrho. S tem pa, da je zahteval vzgojo človeka kot uda družine, kot državljana, da postane ta umno-nravnstveno bitje vsled enakomernega, postopnega razvitka duševnih in telesnih darov, s tem in v tem je Aristotel največji, najpopolnejši, najsvetejši mislilec, državnik in pedagog starega veka, ki je ustvaril večne podlage pedagogike.

Življenje.

»Srečen, kdor je zamogel spoznati vzroke stvari.«

Aristotel se je rodil l. 384. pr. Kr. v Stagiri, grški naselbini Trakije.

Njegov oče je bil zdravnik macedonskega kralja Aminta II. Ta poklic je pač vplival na velepomemben način na sina, ki se je skoraj izključno posvetil vedi in filozofiji prirode. V 17. letu pride v Atene k slavnoznemu Platonu ter ostane „učenec“ do 20. leta. Platon ga je izmed vseh učencev najbolj ljubil in odlikoval, tako, da ga je zaradi pridnosti in vnetega proučavanja prejšnjih in istodobnih filozofov imenoval „duša moje šole“ in „filozof resnice“. Pozneje je nastal, kakor poročajo, razpor med njima, katerega je povzročil v prvi vrsti Aristotel s svojim neprijaznim in brezobzirnim značajem, potem pa, kar je umevno, njiju nasprotna pot v modrovanju. Po smrti Platona (l. 347.) se je Aristotel podal h Ksenofontu, ki je bil najzvestejši učenec in somišljenik Platona. Iz tega vidimo, da razpora med največjima istočasnim modrijanoma ne smemo tolmačiti enostransko. Pozneje je Aristotel bival na dvoru Hermija, tirana Atarneja in Mizije. Ko je tiran izgubil imetje in življenje, se je Aristotel oženil z nje-

govo nečakinjo Pitijo ter živel v Mitileni. Takrat ga kralj macedonski, Filip II., v drugič povabi, da postane učitelj sinu Aleksandru. Že, ko se je l. 356. Aleksander rodil, je Filip pisal Aristotelu:

„Vedi, da se mi je rodil sin. Zahvaljujem bogove, ne toliko zaradi tega, da so mi sina naklonili, ampak zato, da je rojen za časa Aristotela. Upam, da boš v njem vzgojil kralja, ki bo vreden biti naslednik moj in zapovedovalec Macedoniji.“

Ko je Aleksander dovršil 13. leto, povabi Filip zopet Aristotela. Aristotel je štiri leta vodil vso vzgojo Aleksandra ter srečno rešil težko nalogo. Nikdar ni imel velik učitelj večjega učenca. Kakor si je Aristotel prisvojil duševni svet, tako si je Aleksander priboril kraljestva zemlje. Aristotel je bil duševni Aleksander. Da to umejemo, moramo poznati življenje gojenca-kralja po duši, telesu in krvi, ne samo po dolgotrajnih bojih in krvavih bitkah; pojmiti moramo naziranje in delovanje učitelja-modrijana. Aristotel je poučeval svojega učenca po nazorih, ki so takrat vladali o vzgoji v grški državi. Posebno ga je poučeval v pesništvu, govorništvu, prirodoslovju, metafiziki in etiki. Za nekatere predmete je Aristotel spisal celo knjige.

Vse duševno življenje, naziranje in delovanje Aristotela, njegov apostolski list in zapuščino pa čitamo v pismu, katero je pisal Aleksandru o priliki zasedanja prestola. Glasi se: „Ko začnem pisati in misliti na Te, ne vem, kje in kako bi pričel; ker vse, kamor zrem, zdi se mi veliko, izvrstno, da ničesar ne smemo pozabiti, ampak vse je vredno od moje strani takih opominov in spominov, ki zamorejo pretrpeti vse čase, kajti na resnično dobre nauke in opomine onih, ki poučujejo, pazi ves naslednji vek. Skrbi in trudi se, da boš pričel Svojo vladu z delovanjem v dobrem, ne pa v ošabnosti, kajti pravo dobro je najlepše v življenju. Tudi je edino to, kar po naši umrljivi naturi tudi takrat ostane kot trajen, po svoji velikosti neumrljiv spomin, ko se natura, sledeča potu usode, razruši. Vzrastel nisi brez pametne izobrazbe kakor mnogi Tvojih sodrugov, ki so zabredli v nasprotno nazore. Častni pradedi, podedovano kraljestvo, vzgoja po trdnih načelih, izborna slava, vse to Ti je bilo naklonjeno. Kako visoko pa Te je sreča tudi postavila, odlikovati se moraš in stopati med dobrimi ljudmi.

Končno Ti želim, da se lotiš le blagih del, k čemur Ti voščim popolni uspeh in vso srečo!“

Dokler je Aleksander po teh načelih živel, bil je častilec in prijatelj Aristotela, bil je „veliki“. Čim dalje pa je bil ločen po času in kraju, čim bolj se je kralj pogrezal v čutno življenje, tembolj se je oddaljeval od modrijana in njegovih nauk, tembolj je ginilo prijateljstvo med njima, dokler ni izginila popolnoma vsaka vez.¹⁾

¹⁾ Ravno v teh dneh, 2. oktobra, je bila obletnica največje zmage Aleksandra čez Darija pri Gaugameli.

Ko je Aristotel dovršil vzgojno nalogo na kraljevem dvoru, se je vrnil v Atene, kjer je učil mladeniče — sprehajaje se po Likeji. Zato so se zvali „peripatetiki“. Dopoldne je učil zrelejše učence, kateri so se načeloma vglobili v vedo in njen sostav, poslužujoč se akroamatiškega načina pri ezoteričnem pouku; popoldne pa je učil poljudno, komur se je ljubilo slušati ga; tudi je govoril bolj prilično in o vsakovrstnih znanstvenih predmetih, posebno še o vedah, ki so za občno izobrazbo potrebne; bil je to eksoterični pouk v obliki predavanj.

Ko je Aristotel tako trinajst let učil in poučeval in med tem časom spisal svoje najvažnejše modroslovne in prirodoslovne knjige, bil je tožen zaradi brezbožnosti. Demofil, ugleden meščan v Atenah, ga je dolžil, da je svojemu prijatelju, umorjenemu Hermiju skazal v neki pesmi božjo čast. Ali Aristotel je zbežal v Kalkido na Evbeji, kjer je umrl na neki želodčni bolezn v starosti 62 let, v letu 322. pr. Kr.

Aristotel je bil po zunanje — „učiteljček“, slabotne, suhe postave, majhnih očíj in usten. Pri govorjenju se je z jezikom zaletaval. Okrog usten mu je igral vedno ironičen posmeh, ki je izražal njegovo nadmoč.

Spisi.

„Ti nisi prav ravnal. Ker po čem se še naj odlikujeva, če bo najino znanje skupno postalo? Jaz vsaj se raje odlikujem po spoznavanju najboljših in najvažnejših rečíj, kakor pa po mogočnosti.“ Tako je pisal Aleksander Aristotelu, ko je na zmagoslavni poti zvedel, da je ta nekatere svojih spisov objavil.

Prvi spisi so združeni v knjigo „Organon“, katero ime pa se jim je pridjalo pozneje. Prvi del, imenovan „Kategorije“, določi vrste povedanj o snovi, kakovosti, kolikosti; nadalje razmerja o kraju, času, legi; o imetju, delovanju in trpljenju. Drugi del se peča z jezikovnim izraževanjem ali o stavku. Tretji del obsega nauk o sklepu, ali prvo analitiko. Četrty del obsega nauk o dokazih in o opredelbi, ali drugo analitiko. Peti razklada topiko ter kaže umetnost učenjaških preprirov. V prvih osmih bukvah tega dela razklada dialektiški sklep, v devetem pa navidezne sklepe Sofistov.

„Metafizika“ združuje 14 knjig, ki obsegajo marsikaj, kar je že prej drugod povedal, marsikaj pa tudi takega, kar ne spada semkaj in kar so njegovi nasledniki (Ver-, rekte Nachtreter) napačno dodali; ti so tudi dodatke polnili s svojim mnenjem. Nekaj sem spadajočih delov pa se je poizgubilo. Mesto tega pa smo toli srečni, da so nam shranjene tri bukke o „Duši“, katerim je pridjano več obravnav o zaznavanju, spominu, življenju, smrti itd.

Tudi „Etika“ je razdeljena na tri dele; „nikomahiška“ je pristnega vira; „evdemiška“ je posrednjega vira, kakor kaže že ime; tretja knjiga je pa le posneta po onih, približuje pa se bolj vsebini druge.

„Politika“ se razpravlja v dveh večjih izdanjih. V prvem opisuje Aristotel ustavo raznih (prvotno baje 150) držav. Delo je le v odlomkih ohranjeno ter je le podlaga drugega izdanja (? dela?), ki je v osmih knjigah združeno, a se je nedokončano in nepopolno ohranilo.

Filozofija.

Metoda filozofiranja je analitična: Aristotel prehaja od konkretnega nazaj k prvotnim vzrokom. Iz sredine danega skuša po indukciji najti in pokazati idejo. Njemu je filozofija spoznanje iz vzrokov, zatrjevanje znanja vsled izkušenj. Kot orodje spoznanja mu je logika, ki je po opravi organ vede, ki tvori pojme in sklepe ter presoja, kako se more dokazati resnica na podlagi sklepov.

Metafizika je veda o bivajočem in o njegovih prvotnih vzrokih. Opira se na logiko ter raziskuje one predmete, katere so že druge znanosti vsled skušenj hipotetiško sprejele. V nasprotju s Platonom in njegovim naukom o idejah dokazuje Aristotel, da je snov in oblika podlaga vsega bivanja. Razmerje med snovjo in obliko je tako kakor med možnostjo in resničnostjo. Snov je potencialno, oblika pa aktualno v razvijanju. Snov je ono, ki trpi in se določa po obliki; oblika je ono, ki določa, kar je pri organskih telesih smoter in obenem gibajoči vzrok. Gibanje tvori prehod od možnosti, od snovi k resničnosti, k obliki. Vsako snovno bitje ali reč (prirezan les, stavbeni kamen) zamore napram surovejši obliki (bruno, kamen) biti snov za višjo, popolnejšo obliko (hiša). Torej zamoremo vsa bivajoča telesa postaviti v vrsto; ta prične od prve snovi, ki še nič ni kakor snov sama na sebi, ter pride do neke zadnje oblike, ki je oblika sama na sebi. Ta brezsnovna oblika, katere bistvenost čisto sama aktualiteta (energija) imenuje Aristotel — božanstvo. Bog je brez snovi, torej brez delov in mnoštva, on je absolutni duh, ki misli samega sebe. To mišljenje je najvišje, najboljšo, najsrečnejše življenje. Njega vsebina je samo dobro; zato je bog največje dobro, ki ga ljubimo kot najpopolnejše bitje. On je konec in smoter, kateri razen sebe nima drugega smotra, h kateremu človek v ljubezni stremlji.

Z metafiziko je v najožji zvezi prirodoslovje in dušeslovje. V prirodoslovju skuša Aristotel tolmačiti občne pogoje naravnega bivanja, ki so: gibanje, prostor in čas. Prvo gibajoče se stvarstvo je nebo in nepremičnice. Ono je vse gibajoči sili, bogu najbližje ter ima najpopolnejše gibanje, t. j. gibanje v krogu. Nato se pridruži najprej eter, ki se razširja od nepremičnic do lune; on je peti element, iz katerega so zvezde ustvarjene. V tem eteričnem prostoru pa je zopet več krogov, med drugimi sfera planetov, katerih premikanje je tem popolnejše, čim dalje so od boga proč. V sredini sveta pa plava nepremično okrogla zemlja. Njene prvine so: ogenj (kot topla in suha sestavina), zrak (kot topla in vlažna), voda

(kot mrzla in vlažna) in zemljina (kot vlažna in suha sestavina). V prirodnih telesih, katera so nastala iz teh štirih prvin, opazujemo oni razvitek od same snovi do čiste oblike, kakor je v metafiziki določen. Rudnine tvorijo najnižjo stopnjo snovi; človek je najvišja stopnja oblike. Rastline so manj popolne kakor živali ter imajo samo moč tvorjenja. Živali pa imajo razentega še zmožnost voljnega gibanja, čutenja in poželenja. Med njimi so zopet živali brez krvi manj popolne kakor one, ki imajo kri. V človeku je nepopolno telo, snov, duša pa popolno, oblika. Duša ima vse one zmožnosti, ki se nahajajo v rastlinah in živalih; razentega ima še um, čegar delovanje je ali teoretično (znanstveno premišljevanje) ali praktično (premišljanje pri izvajanju).

Zadačo človeka razklada Aristotel v etiki in politiki. V etiki je zlasti pomena in spomina vreden nauk o najvišjem blagu. Iz tega povzamemo: Vsako samozavestno delovanje, vsaka moč, vsako znanstveno raziskovanje, vsak čin, vsaka namera je naperjena na kak smoter. Dosledno pa sledi, da more biti prav mnogo smotrov, med katerimi pa je samo eden tak, da ga zamoremo zaradi njega samega iskati in želei, zaradi katerega hočemo vse drugo storiti ali opustiti; ko bi bilo drugače, bi bilo naše teženje brezmejno, in zato prazno in bolno. Ta svrha, ki je konec vsega našega stremljenja in delovanja, mora biti le samo dobro, da, le največje dobro. Kar je dobro, podeli blaženost; kajti med tem, ko mi težimo po časti, radosti, pameti in vsaki kreposti posebe, deloma zaradi njih samih, deloma pa tudi zaradi sreče, katero nam nudijo, stremimo po blaženosti pravzaprav zaradi nje same in ne tudi iz drugih razlogov. Blaženost je torej končni smoter, ona je edino to, po čem zaradi nje same hrepenimo, ne pa iz drugih ozirov. Najvišje dobro je torej blaženost; ona je smoter vsega človeškega delovanja, je nekaj popolnega, samemu sebi zadostujočega, kar nam je pred vsem drugim poželeti.

Kaj pa je blaženost?

Reševanje človeku sojene zadače, katero spoznamo iz posebnega, človeku lastnega bistva, ki ga razlikuje od drugih stvari. Življenje samo to ne more biti, ker življenje ima tudi rastlina; tudi ne občutno zaznavanje ne, kajti to imajo tudi živali. Preostane torej le dejansko življenje človeka kot bitja, ki je obdarovano z umom. Zadača človeka obstoji torej v duševnem delovanju, ki je razumu primerna ali ki vsaj razumu ne nasprotuje. A ker ima vsaka vrsta ljudi in vsak posamezni človek v njej reševati isto nalogo, zadnjemu pa se še pridružuje prednost popolnosti in jakosti, zato mora, če zadača človeka obstoji res v umstvenem delovanju duše, biti to delovanje pri velečloveku dobro in izborno. In če je to dobro, kar se zgodi po njegovi lastni popolnosti, tedaj je človeška blaženost ono delovanje duše, ki je popolnosti in kreposti primerno. Čim več takih kreposti pa je v njem združenih, tem popolnejše in najpopolnejše je potem to delovanje.

Tako delovanje pa mora trajati vse življenje; ker, če traja samo en dan ali le kratek čas, to še ne stori človeka blaženega. Tisti je blažen, ki je dovršeni kreposti primerno delaven in je tudi z zunanjimi darovi zadostno obdarovan, in to ne samo za kratko dobo, ampak za ves čas življenja.

To delovanje pa je premišljajoče opazovanje ali filozofično spoznanje, ter je najveljavnejše delovanje, ker je tudi um najboljše blago in slednjič, ker so predmeti spoznanja, s katerimi se razum peča, najbolji. Zraven tega traja umstveno delovanje najdalje ter prinaša, sebi zadostujoč, največjo radost. Da je popolno blaženost iskati v premišljajočem opazovanju, je razvidno tudi iz tega, da zamorejo bogovi, katere imamo za najbolj srečna in popolna bitja, le vsled onega delovanja taki postati; vsako drugo delovanje bi bilo za nje premalenkostno, njih nevredno.

(Dalje prih.)

Pokret za umetniško vzgojo v tujini.¹⁾

Iz Ped. Rozhl. 1907, X. preložil D. P.

Davno se je že zanimala vzgoja za umetnost in se je zanjo zanimala gotovo že v starem veku. Toda postaviti v središče tega umetniškega zajma umetniško delo samo in navajati mladež pred vsem to delo razumevati in uživati, nadalje: vzgajati iz pojedincev stvarjajoče osebe, ki dajajo osebit izraz vsem izjavam lastnega jaz — ta naloga je čakala novo in najnovejšo dobo. Njeno rešenje se išče po različnih potih, po raznih cestah skušajo priti k cilju. Pokret se pogloblja in širi in ima tudi že svojo majhno zgodovino. Zlasti zadnji je posvetil Marcel Brunschwig nekoliko strani v uvodu k svojemu pravkar izdanemu spisu: *L'Art et l'Enfant* (Umetnost in otrok, Pariz, Didier 1907); zaznamuje seveda samo važne pojave, in njegova izvajanja ponavljamo v krajši obliki, zlasti, za razgled čez delovanje izven Nemškega.

Na Nemškem se je porodil, kakor kaže, pokret za umetniško vzgojo (*Kunst-pädagogische Bewegung*), in to med vzgojevalci mladine. Nemara deset let bode tega, kar se je v ta namen ustanovilo učiteljsko društvo, a po tem društvu so se oživetvorile slične zveze v Berlinu, v Draždanih, v Lipskem in v Monakovem. Istočasno so se združevali v mnogih nemških mestih starši ter nadeli zvezi ime: Umetnost v življenju otrok; najlepše se razvija berlinsko društvo, ki je izdalo l. 1902. priročno knjigo za starše in učitelje: *Die Kunst im Leben des Kindes*. V Berlinu se je uprizorila marca meseca 1901. razstava pod istim imenom. Na Nemškem so se že tudi vršili trije shodi za umetniško vzgojo²⁾ (v Draždanih l. 1901., v Vimar u l. 1903. in v Hamburgu l. 1905.), a pripadniki teh idej so uprizorili v poslednjih desetih letih mnogo predavanj in izdali vrsto propagatornih del. Izmed čas-

¹⁾ Članek je zgolj informativnega značaja. D. P.

nikov za umetniško vzgojo sta znana zlasti dva: Der Sämänn, organ že navedenega hamburškega društva, in pa Kind und Kunst, ki je žal prenehal v septembru l. 1906. Končno ne smemo pozabiti izdatne podpore nemških založnikov, zlasti B. G. Teubnera in R. Voigtländera v Lipskem, ki so si po svojih izdanih litografijah pridobili mnogo zaslug, deloma zaradi velike umetniške vrednosti izdelkov, deloma zaradi njih nizke cene. Nemško zavzema sedaj prvo mesto za barvane umetniške reprodukcije; izvaža jih v vse države: l. 1905. je n. pr. prišlo na Francosko samo čez obmejno postajo Tourcoing 11.086 kg barvanih nemških kamenotiskov. Iz tega je lahko posneti, kako pomenljivo gospodarsko ozadje ima to gibanje na Nemškem, in kako se Nemci skrbijo za estetsko vzgojo mladine trudijo, da obvelja njih umetniška obrt v tekmovanju s tujino.

Iz Nemškega je proniklo gibanje v Belgijo, kjer je našlo dozdevno prav prijajočo oporo zlasti v duhovnikih in učiteljih vseh šol. Bruselsko Društvo za rodbinsko vzgojo (Société de l'Education familiale) se je mnogo ukvarjalo z estetsko vzgojo otrok in je tudi obravnavalo ta predmet na dveh mednarodnih shodih za vzgojo in obrambo otrok (Congrès internationaux d'Education et Protection de l'Enfance), ki sta se vršila septembra l. 1905. v Liježu in septembra l. 1906. v Milanu. Toda največ je pripomoglo razširjenju umetniške vzgoje v Belgiji Društvo za umetnost v šoli in pri domačem ognjišču (L'Art à l'Ecole et au Foyer), s sedežem v Lurani. Prosinca l. 1905. se je ustanovilo in v enem letu je pridobilo za svoje namene 1250 članov; izdaja mesečnik enakega imena, ki ima pred vsem praktični značaj in prinaša prispevke iz estetiške metodologije.

Novi pokret se je razširil tudi po drugih evropskih državah (Amerika ima svojo lastno umetniško vzgojo, o kateri je pisal v poslednji dobi L. Pallat v časniku Sämänn št. 11. in 12. l. 1905. in l. l. 1906.). V Londonu se nahaja društvo, čigar namen je krasiti šole: Art for School Association; v svojih stremljenjih je našlo društvo znamenito podporo društva Fitzroy, v katero so se zbrali umetniki v komponovanju slik za okrasenje šol. Na Švedskem sta imenitni dve društvi, ustanovljeni v Stockholmu in Götteborgu z naslovom: Društvo za okrasenje šol z umetniškimi deli; ti društvi sta bogato okrasili z zalimi slikami veliko število licejev in ljudskih šol. Ravnotako se je ustanovilo na Nizozemskem v Haagu društvo za širjenje umetnosti v šoli, z imenom Nederlandsche Vereeniging tot bevordering van het Schoonheidsbeginsel in het Onderwys. Novi pokret je zavzel tudi Finsko, kjer sta že dve društvi z imenom: Umetnost v šoli, eno v Helingsforsu, drugo v Abu; in šele par mesecev je tega, kar je finski profesor N. R. af Ursin po vladinem naročilu potoval po nekaterih evropskih državah z namenom, proučavati umetniško vzgojo.

Čudno je in ima gotovo globoke vzroke, da južni narodi niso pozdravili novega pokreta s takšnim gorečim zanimanjem. Italija in Španija n. pr.

sta znatno zakesnila v umetniški vzgoji mladine, zaostali sta za severom. V Italiji se začne vprašanje šele omenjati. V anketi, katero je pozvala nedavno Kraljeva komisija za reformo srednje šole iz profesorjev in inteligentov vobče, se je pojavil med drugim tudi članek o zgodovini umetnosti. In vprašanje o tem učnem predmetu vseučilišča in srednjih šol se obravnava sedaj prav živahno v italijanskih časnikih; zlasti se navaja izborni članek turinskega vseuč. profesorja Rudolfa Reniera. Pouk o zgodovini umetnosti je sicer za naše vprašanje brezpomemben, a vendar je spoznati na tem, da se vzbuja zajem za umetniško vzgojo. V kolikor se sploh kaj stori, se na Španskem širi umetnost samo med ljudstvom, zlasti se popularizuje godba. Toda povzročitelji teh zanimivih poizkusov se bodo brezdvomno kmalu uverili, da moramo začeti pri mladini, ako hočemo uspešno delovati za umetniško vzgojo ljudstva.

Na Francoskem so si že priborili to spoznanje. Tam narodno društvo lepe umetnosti Société populaire des Beaux-Arts razdeljuje vsako leto med šole različne slike in tako prispeva k nastenski olepšavi šol. Ravnotako je privzelo v svoj program vprašanje o okrašanju šol društvo Société internationale d' Art populaire et d' Hygiène, katero je ustanovil Jan Lahore l. 1904. Zlasti pa je uvelo društvo L' Art pour tous (Umetnost za vse), katero sta ustanovila l. 1901. Ed. Massieux in J. Lumet v poslednjih dveh, treh letih „otroške odbore“, ki prirejajo za otroke posete muzejev, vrtov in monumentnih stavb, razlaganja o umetnosti, kinematografske produkcije, koncerte in gledališke predstave.¹⁾ V najnovejšem času so nastala društva, ki so namenjena izključno estetski vzgoji otroka: Société des Amateurs de jonets et jeux anciens, čigar utemeljitelj je L. Claretie l. 1905., in ki si je nadelo pred kratkim novo ime: L' Art et l' Enfant, in pa Société d' etudes et de propagande pour le développement de la culture artistique et de l' enseignement du dessin, ki hoče ustanoviti praktiško šolo vzajemnega pouka v umetnosti in ki je sklicalo anketo o umetniški kulturi in po njenem rezultatu upravlja svoj delavni program. Končno se je ustanovilo novo društvo, ki je imelo ustanovni zbor 14. januarja 1907 po načinu tako čestih tujih društev te baže: Société de l' Art à l' école (Društvo umetnosti v šoli). Sicer pa dokazujejo jasno tudi Congrès de l' Art à l' école, ki se je sešel junija l. 1904., in oba shoda za pouk v risanju Congrès pour l' Enseignement du Dessin v Parizu, eden mednarodni l. 1900., drugi narodni l. 1906., da je stopilo vprašanje o estetski vzgoji na Francoskem med glavne zadače sodobne pedagogike.

¹⁾ V Zagrebu se nahaja društvo z istimi cilji, kateremu je duša V. Košćević, urednik „Preporoda“. Ali bi ne bilo v Ljubljani tako društvo mogoče, nemara s podružnicami po deželi?

Razgled.

Listek.

Kavalirji so bili Madžari nemara do tedaj, dokler ni bila Ogrska požidovljena. Danes se opaža ves šovinizem, ki ga je zmožna židovska rasa, ki je zgodovinsko dognan, tudi v ogrski javni upravi. Zlasti nemadžarski učitelji trpijo grozno pod madžarsko nestrpnostjo. Največji siromaki so tisti, ki so najbolj pohlevni — Slovaki. Slovaški učitelji še doma v družini ne smejo več govoriti v nemadžarskem jeziku. Res, kavalirji, ti požidovljeni Madžari!

Razumen princ je vsekakor bavarski princ Rupprecht, prestolonaslednik na Bavarskem. Za vzgojevanje svojega šestletnega sina ni določil častnika ali duhovnika, niti filozofa, ampak poveril je vzgojo bodočega kralja ljudskošolskemu učitelju iz Mnihova, ki je dobil dopust za 3 leta. Drugod imajo vzgojo princev jezuiti v rokah. Seveda so plodovi vzgoje potem posebne vrste.

Moravsko učiteljsko pevsko društvo je sedaj priznано najboljši pevski zbor vsega sveta. Tako se ne poje nikjer kakor na koncertih tega društva. Sedaj je sprejelo to društvo od cesarja zlato svetinjo s podobo in napisom „Viribus unitis“. Obenem dobi društvo od ministrstva večjo subvencijo. To društvo bode nastopilo dne 28. decembra v Zagrebu in dne 29. decembra v Ljubljani. Dolžnost slovenskega učiteljstva je, da sprejme moravske slavčke kar najlepše mogoče. Zato bode dobro preložiti zborovanje „Sl. šol. Matice“ na 29. decembra, da se bode moglo kar največ tovarišev udeležiti tega preimenitnega koncerta. Dr. Pr.

Komu je dobro v Avstriji. Na to vprašanje odgovarjajo „Fr. Lehrerstimmen“ takole: Za žrebce izdaja poljedelsko ministrstvo na leto 4,689.520 K. Te drage živali obslužuje 8 majorjev, 21 ritmojstrov, 18 živinozdravnikov, 158 podčastnikov, 1318 vojakov, 122 delavcev in 4 knjigovodje. To osobje oskrbuje 1746 žrebcev! Na enega učitelja prihaja na Češkem 70—80, v Galiciji 100—150 otrok. Razlika je tale: za 2 žrebca 3 strežaji — za 100 otrok 1 učitelj.

Spise Arhimeda našel je profesor I. L. Heiberg v nekem samostanu v Carigradu. Spisi potrjujejo domnevanje, da so stari Grki znali toliko matematike kakor sedanji učenjaki.

Druga Helena Keller. V Jacksonville v Illinoisu živi enajstletna Ema Kubiček, ki je gluha, slepa in nema. Nahaja se v tamkajšnji šoli za slepce in imenujejo jo radi njenih čudovitih sposobnosti drugo Heleno Keller. Za njo se je napravil poseben pisalni stroj z izrazitimi črkami. S tem strojem je napisala že par povesti.

Zakaj je tako velik razloček med francoskim inteligentom in delavcem. Čim vsak francoski inteligent vzbuja občudovanje sveta vsled svoje naobrazbe, je francoski delavec znan po svoji veliki nenaobrazenosti. Odkod ta znatna razlika? Francozi hodijo samo pet let redno v ljudsko šolo. Ko je um pravkar začel delovati, tedaj stopi francoski deček iz šole, in če je revnih staršev sin, se je poslovil od šolskega praga za večno. Vsled tega tudi strašna tema v nižjih slojih francoskega naroda; seveda francoska masa ni niti od daleč tako naobrazena kakor nemška, in dokler bodo trajale te razmere, ne bo nič z „revanžo“.

Francoske učiteljice se smejo močiti, ne da bi jim bilo treba odreči se službi. Ako postanejo matere, dobivajo dopust od 1—3 mesecev. Kar je zanimivega pri tej stvari je to, da občani dajejo prednost omoženim učiteljicam, da celo v razpisih natečajev poudarjajo, da ima omožena učiteljica prednost pred neomoženimi. Francoska ped. literatura istotako hvali omožene učiteljice bolj od neomoženih.

Pristojbine za zrelostni izpit na bosanskih gimnazijah iznaša za javne dijake 12 K in za ponavljalni izpit 6 K, za privatiste 24 K odnosno 12 K. Odredba je že postala veljavna.

Nova hranilnica za učence. Neki Amerikanec je izumil novo hranilnico za otroke, ki je sicer popolnoma enaka drugim, a razločuje se od njih po tem, da ima v sebi uro, ki gre vedno 24 ur potem, ko se je vrglo 10 vinarjev v hranilnico. Kdor hoče, da mu gre ura

venomer, mora vsak dan žrtvovati za hranilnico 10 vinarjev, ali na teden 70 vinarjev, v enem letu 36 K 50 v. To je dovolj velik prihranek za otroka. Dobro bi bilo, ko bi se takšne hranilnice uvele tudi pri nas.

Pedagoški paberki.

Sbornik osrednjega društva učiteljskih jednot na Moravskem, mesečnik, katerega je pet let urejeval ravnatelj I. Ůlechla, je prestal izhajati. Mesto njega prejmejo moravski organizovani učitelji list „Pedagogicki Rozhledy“, ki se znatno pomnoži. Opozarjamo slovenske tovariše, ki se uče češki, na ta najboljši pedagoški list Srednje Evrope. D. P.

Obrt in šola. Hanotaux zahteva v Mannel general naj se seznanja šolska mladina z obrtjo. Zlasti bi se naj učilo, kakšne telesne lastnosti zahtevajo različne obrti, kakšno znanje mora imeti obrtnik in kako se obrt izpreminja vsled časovnih in krajevnih razmer. Obveznost, pohajati šole bi se naj podaljšala do 18. ali vsaj do 15. leta.

Obrtne šole. V švedskem časniku „Verdandi“ piše Hjalmar Berg, da osnovna šola nima uspehov, ker jo zapuščajo učenci stari šele 13–14 let. Tedaj, ko bi mladina najbolj potrebovala izkušenega vodstva, tedaj jo vse ostavlja. Mladež dela po tvornicah, kjer se nihče ne briga za njeno moralo. Nekdanji patriarhalni vpliv mojstrov je nehal. Zato zahteva, naj bi se mladina prisilila, posečati obrtne šole. Kakor se država briga za svoje vojaštvo, tako ima tudi dolžnost se brigati za ljudsko naobrazbo.

Neuspeh angleških in nemških gimnazij išče E. Strömberg (Pedagogisk Tidskrift, Stockholm) v preoblaganju učencev z učenjem jezika. Po njegovem mnenju bi se naj zahtevalo samo razumevanje tujih jezikov, torej naj bi se učili učenci samo predstavljati iz tujinščine v materinščino, ne pa obratno. Tako pridobljeni čas naj se uporabi za učenje realij in risanja.

Karol Slavoj Amerling. Čehi praznujejo letos 100 letnico rojstva znamenitega pedagoga Amerlinga (* 18. sept. 1817 — † 2. nov. 1884). V petdesetih letih slulo je ime Amerlingovo kakor ono Komenskega. L. 1840. je hotel Amerling ustanoviti češko napredno učiteljsiše, pa ni uspel. Pozneje je bil ravnatelj „Budče“ v Pragi, glavne šole, ki je bila zelo znamenita. L. 1848. je izšla prva številka „Posla z Budče“, čigar roka in duša je bil Amerling.

Kontrola delovanja okrajnih šolskih svetov. Češki učitelji se trudijo doseči, da bi v letnih poročilih deželnih šolskih svetov bilo karakterizirano delovanje okrajnih šolskih svetov. Zlasti naj bi izvedela javnost o vsakem okrajnem šolskem svetu: 1. koliko sej je imel v letu, 2. koliko aktov je rešil prezidialno in 3. koliko v seji, 4. koliko je bilo disciplinarnih preiskav in kakšen uspeh so imele, 5. za koliko mest se je razpisal natečaj, 6. koliko mest se je oddalo definitivno in koliko začasno.

Zdravje v šoli. Šolski zdravniki so našli v Brnu pri šolski mladini 180 slučajev slabokrvnosti, 30 slučajev srčne hibe, pri 29 kroniški nahod, pri 32 otrokih kroniški pljučni katar, pri 60 skrofulozo, pri 57 vnetje žlez, pri 163 rahitis, pri 215 skrivljenje hrbtenjače, pri 10 vnetje kosti, pri 11 vnetje sklepov, 148 slučajev lišaja, 7 slučajev slaboumnosti, 21 slučajev slabega izgovaranja, 50 slučajev jecljanja, pri 1781 učencih oslavljen vid, 208 dečkov in 181 deklic je slabo slišalo radi gnitja srednjega uha. Različna „golazen“ se je našla pri 1012 otrokih, in sicer pri 948 dekletih. Nečistih je bilo 850 otrok, in sicer 786 deklic (bodoče matere). Izmed nalezljivih bolezni so našli: 205 slučajev ošpic, 38 škrlatice, 26 davice, 104 oslovskega kašlja, 46 vnetja priušesnih žlez in 80 slučajev kozic.

Telesna rast šolske mladine. Po opazovanjih na 300 avstrijskih gimnazijah učenci najhitreje rastejo od prvega do tretjega razreda, čim v četrtem razredu rast prestaja. Na nižjem gimnaziju učenci rastejo najhitreje poleti, kar se na višjem gimnaziju ne opaža. Vzrok išče uradno poročilo v tem, da se na nižjih gimnazijah poleti zelo skrbi za zdravje ter se upri-
zarjajo izleti, čim se to ne more vršiti na višjih gimnazijah, kjer se mnogo dijakov živi s poučevanjem. Splošno pa velja trditev, da učenci med počitnicami hitreje rastejo nego med

šolskim letom. Za počitniški mesec iznaša prirastek 6-4 mm, za šolski mesec samo 3 mm. Čudno je tudi, da največ učencev oboli na višji gimnaziji poleti, čim ima nižja gimnazija v tej dobi najmanj bolnikov.

Kako se čuva šolska tabla. Največ trpi šolska tabla, ako se prečesto umiva, in ako se piše na še vlažno tablo. Če pišeš na mokro tablo, se ti kreda vdira in vsled tega nastajajo proge po tabli, ob katerih se lošč lušči. Nikdar se ne sme popisana šolska tabla obrisati z mokro gobo, ampak vedno se mora kreda najprej odstraniti s suho krpo. Nato se obriše tabla z vlažno (ne mokro) gobo, katera se vleče po tabli vedno v eni smeri, od zgoraj navzdol. Nato se posuši tabla zopet s čisto krpo. Tako očiščena tabla zadostuje za celo predpoldne. Med posameznimi urami zadostuje namreč, ako se samo kreda odstrani s suho krpo. Šele koncem predpoldanskega pouka se zopet očisti tabla z vlažno gobo. — Krpe je treba vedno iztresati zunaj šole. — Če se tako postopa s tablo, potem traja ista dolgo časa.

Zrelostne izpite je natanko proučeval ruski profesor dr. Ignatijev. Statistiški je dokazal, da izgubljajo maturanti od 2080 do 4340 g na teži. S tem je dokazano, da so dijaki ob tem času bolni. Neurastenija si išče svojih žrtev najčešče v vrstah maturantov. Razentega se je dognalo, da dobri učenci pri maturah navadno ne odgovarjajo tako, kakor se od njih pričakuje. Slabi učenci pa pri zrelostnem izpitu večkrat brilirajo. Matura je vsekakor nevarna loterija.

Koliko časa naj mine med predpoldanskim in popoldanskim poukom. O tem pravi dr. Tophoff v Bremenu, da bi moral biti presledek najmanj 4 ure med predpoldanskim in popoldanskim poukom. Dr. Stachov trdi, da bi se popoldanski pouk ne smel pričeti pred 4. uro. Dr. Köstr iz Lipskega predlaga presledek treh ur med obema poukoma. In s temi nazori soglašajo skoro vsi nemški zdravniki.

Samomori otrok. Karkoli je žalostnega na svetu, nič ni žalostnejega nego samomori otrok. Nezrelo bitje, jedva ob prvih korakih v življenje naleti na ovire, ki se mu zde čisto nepremagljive, in nasledek je tako žalosten pojav socialnega življenja. — O otroških samomorih je govoril v „Društvu za negovanje šolske higijene“ Eulenburg. Material mu je dajalo poročilo pruskega naučnega ministrstva. Po tem poročilu je bilo samo na Pruskem od leta 1880. do leta 1903. nič manj od 1172 slučajev samomorov učencev, in sicer jih spada 812 na nižje šole, 340 na višje. Med mladimi obupanci je bilo štirikrat več dečkov nego deklic. Razmerje med samomori pred petnajstim letom in po tem je 1:4. Zelo se moti, kdor podtika krivdo radi samomorov šoli. Skoro vedno je kriv dom. Nedostatek razuma pri nekaterih starših igra glavno vlogo. Nemara v $\frac{1}{3}$ slučajev je bil vzrok samomora strah pred kaznijo, izpitom, sramoto itd. V drugih slučajih je zopet sodelovala umobolnost, zlasti nervoza, dedno obteženje, alkoholizem staršev. Tudi tam, kjer se krivi šola, je bil dom pravi krivec, zlasti nesmiselno častihlepje staršev. Samo tam smemo govoriti o krivdi šole, kjer se gre za slab sistem (srednje šole s svojimi izpiti). Mnogo je odvisno tudi od razvoja otroškega značaja. Samo slaba, nerazvita volja se poddaja vplivu slabega čtiva in naklonjenosti k zlu. Kdor pa podtika izključno šoli krivdo radi samomorov otrok, ta samo dokazuje, da so mu socialno življenje, obiteljske razmere in razvoj značaja otrok popolnoma tuja tla.

Šola in militarizem. Na Francoskem je sedaj obligaten pouk v streljanju skoro v vseh šolah. Učitelji pobirajo od učencev darove za nakup orožja in streljiva. Najboljši strelci dobivajo darove — učitelji diplome. Ta pouk se je uvedel radi uvedbe dveletne vojaške službe, da prihajajo mladeniči vsaj deloma pripravljeni k vojakom. Kaj bode še vse naloga ljudske šole čez 10 let?

Slovenska pesem v Hrvatski. G. Košćević priporoča v 8. številki „Preporoda“ hrvatskim učiteljem naj pridno segajo po Žirovnikovi knjigi „Narodne pesmi za šolsko mladino“ in naj pojejo mladi Hrvati v šolah tudi slovenske pesmi z izvirnim besedilom. Isto bi priporočali slovenskim učiteljem. Naj se tudi naša mladina nauči nekoliko najlepših pesmi hrvatskega naroda. To bode rodilo dober sad. Mislim, da šolski nadzorniki ne bodo tako ozkosrčni, da bi to prepovedali.

Dr. Pr.

Kronika.

Portugalska hoče reorganizovati svoje šolstvo. V najvišji svet za javni pouk sme biti izvoljenih 16 zamejnih (inozemskih) učiteljev, in sicer 10 za elementarno, 6 za gimnazialno šolstvo.

Patronatne šole se nahajajo še vedno na Solnograškem. Izmed 6 ljudskih šol v Solnogradu spadajo štiri pod deželni patronat. Samo 13 šol izmed 53 šolskega okraja Solnograd in okolica nima patronata; sicer pa so 3 pod patronatom benediktinskega samostana, 1 pod patronatom posvetnih duhovnikov in 35 pod deželnim patronatom. V haleinskem šolskem okraju je 12 patronatnih šol izmed 24, v Svt. Johannu 26 od 28, v Zellu 39 od 40, v Painswegu 14 od 18. Država prispeva k vsem šolskim stavbam patronatnih šol.

Čudno učiteljsko društvo je bavarsko katoliško učiteljsko društvo, ki šteje po letnem izkazu 316 rednih članov (učiteljev) in 4337 častnih (duhovnikov). Zato pa ima društvo bavarskih učiteljev 11.779 rednih in 5084 izvanrednih članov (neučiteljev).

Iz bavarskega šolstva. Po najnovejših statističnih izkazih o bavarskem šolstvu je imelo Bavarsko l. 1904/1905 7517 šol, izmed katerih je bilo 510 deških, 6481 dekliških, 526 mešanih, 536 katoliških, 1938 protestantskih, 176 simultanih, 87 židovskih. Razredov je bilo 16.210, od teh 1827 paralel. Izmed 949.889 učencev je bilo 680.330 katolikov, 263.956 protestantov, 4615 židov in 988 drugovernikov. Učiteljstva je bilo 28.558 in sicer 19.609 učiteljev, 8949 učiteljic. Izmed teh je bilo 1378 redovnikov. Izdalo se je za šolstvo 30,346.910 mark, torej za enega učenca 32 mark.

Obvezni pouk je zahtevalo 125 zemstev v Rusiji. Ista zemstva so prosila vlado za 7¹/₂ milijonov rubljev subvencije na leto.

Plemenit dar. Dr. Karel Rudolf je zapustil Češki šolski matici 120.000 kron.

Lep „gšeft“ je napravila bolgarska vlada. Razpustila je Zvezo bolgarskih učiteljev in zaplenila 200.000 levov zvezinega imetja.

Bosna. Bosanska vlada odpravlja svoje trgovske šole in ustanavlja „višje narodne šole“ s štirimi razredi, ki so slični našim meščanskim šolam. Razen tega se ustanovi trgovska akademija v Sarajevu in trgovsko-obrtni tečaji po raznih mestih za trgovske in obrtniške vajence.

Štrajk šolskih otrok poljske narodnosti na Nemškem ostane Nemcem kot neizbrisna sramota. Radi štrajka je bilo suspendiranih 280 županov, 80 dijakov izgnanih iz gimnazij, 35 duhovnikov obsojenih na 20 mesecev ječe, 20 jih je še v preiskavi, in je plačalo 6350 mark globe, novinarji so plačali 19.450 mark globe in so bili obsojeni na 45 mesecev zapor, 1450 roditeljev je plačalo 18.000 mark globe. Privatni ljudje so bili radi štrajka obsojeni na 5 let in 9 mesecev ječe, 31.000 mark globe in v plačevanje sodnih stroškov.

Poseben inspektorat za meščanske šole so ustanovili na Koroškem, nadzornikom je imenovan Z. Beda. Njegova naloga bo posebej skrbeti za razvoj meščanskih šol.

Nemško učiteljsko društvo na Češkem ima 7770 članov, 141.000 K dohodkov in 119.000 K stroškov.

Razmerje katolikov in analfabetov je po najnovejših statistikah v posameznih državah tole: Španska kraljevina ima 99,5% katolikov in 58% analfabetov, Italija 99,5% katolikov in 47% analfabetov, Avstro-Ogrska 76% katolikov in 36% analfabetov, Nemška 36% katolikov in 1,8% analfabetov, Danska 0,2% katolikov in 0,3% analfabetov, Švedska in Norveška 0% katolikov in 0,2% analfabetov.

Zahvala.

Podpisano vodstvo izreka tem potom najiskrenejšo zahvalo vsem onim, ki so pripomogli, da je XIX. glavna skupščina „Zaveze avstr. jugoslovanskih učiteljskih društev“ dne 24., 25. in 26. avgusta v Radovljici uspela tako nepričakovano lepo in sijajno. Prav posebno pa se zahvaljuje gosp. Dr. Vilfanu, županu radovljiškemu in gosp. And. Grčarju, predsedniku radovljiškega učiteljskega društva, za laskave pozdrave pri sprejemu, ljubeznivim damam, ki so nas ob prihodu v Radovljico obdarile s šopki; cenjenemu pripravljalnemu odboru, posebno gosp. Ivanu Šegi in njegovi gospej za obilni trud, ki so ga imeli s pripravami za Zavezino zborovanje, vsem onim, ki so nam kazali simpatije s tem, da so okrasili svoje hiše z zastavami; gg. Vlad. Pušenjaku, Antonu Pesku, Jakobu Dimniku, Dragotinu Pribilu, Janku Likarju za temeljita in zanimiva poročila; vsem dragim in milim gostom neučiteljem, posebno gosp. Ivanu Hribarju, županu ljubljanskemu, državnemu in deželnemu poslancu, ki so prihiteli one dni med nas, vsem onim, ki so pisмено ali brzojavno pozdravili naš shod; dragim bratom Čehom, Srbom in Hrvatom, ki so nam iz svoje domovine prinesli pozdrave svojih tovarišev in tovarišic; g. pevovodji Karlu Mahkoti, vsem damam pevkam in gg. pevcem za lepo petje pri zabavnem večeru, vsem govornikom za navdušene napitnice in sploh vsem, ki so pripomogli, da je nastopila „Zaveza“ tako impozantno!

Vodstvo „Zaveze avstr. jugoslovanskih učiteljskih društev“.

Predsednik:
L. Jelenc.

Tajnik:
Drag. Česnik.

Zahvala.

Povodom smrti mojega nezabnega soproga Vekoslava Strmška, nadučitelja pri Sv. Petru, mi je izplačalo društvo „Jubilejska Samopomoč“ podporo 440 K.

Ko kruta usoda tako neizprosno udari nadvse potrto rodbino, še le tedaj se ceni hitra pomoč. Torej izrekam tem potom najiskrenejšo zahvalo želeč, naj bi se tega blagotvornega društva oklenilo slovensko učiteljstvo v večjem obsegu.

Sv. Peter na Medvedovem selu dne 29. septembra 1907.

Rozalija Strmšek.

Razglas.

Izpiti učne usposobljenosti za obče in meščanske šole se začno pri podpisani komisiji v jesenskem roku dne 4. novembra 1907 ob 8. uri zjutraj.

Po predpisu opremljene prošnje dopusta k tem izpitom naj pridejo predpisanim službenim potom najpozneje do 30. oktobra t. l. k podpisnemu ravnateljstvu.

V Mariboru, dne 24. septembra 1907.

Ravnateljstvo c. kr. izpraševalne komisije za obče ljudske in meščanske šole.

RAZPIS NATEČAJA.

Učiteljske službe.

Št. 2288/P.

Na štirirazredni ljudski šoli v Manjšbergu se stalno namesti učiteljska služba z dohodki po III. krajnem razredu.

Prosilci ali prošilke za to mesto naj vložijo svoje redno opremljene prošnje predpisanim potom do 31. oktobra t. l. pri krajnem šolskem svetu v Manjšbergu, posta Ptujška gora.

Okrajni šolski svet ptujski, dne 20. septembra 1907.

Predsednik: Prahl.

Št. 826 II.

Na štirirazredni ljudski šoli s paralelko v **Laporju** se bode stalno namesila služba učiteljice z dohodki po III. krajnem razredu.

Prosilke za to mesto naj vložijo svoje prošnje predpisanim potom pri krajnem šolskem svetu v Laporju do 31. oktobra 1907.

Okrajni šolski svet Slov. Bistrica, dne 11. septembra 1907.

Predsednik: **Attems.**

Št. 1983 P.

Na šestrazredni ljudski šoli pri **Sv. Vidu blizu Ptuja** se stalno ali začasno namesti učiteljska služba z dohodki po III. krajnem razredu in s prosto sobo.

Prosilci ali prosilke za to mesto naj vložijo svoje redno opremljene prošnje predpisanim potom do 31. oktobra t. l. pri krajnem šolskem svetu pri Sv. Vidu blizu Ptuja.

Okrajni šolski svet ptujski, dne 18. septembra 1907.

Predsednik.

Štev. 911 O.

Na petrazredni ljudski šoli pri **Sv. Miklavžu** se stalno namesti učiteljska služba z dohodki po III. krajnem razredu in s prosto sobo.

Prosilci ali prosilke za to mesto naj vložijo svoje redno opremljene prošnje predpisanim potom do 15. novembra t. l. pri krajnem šolskem svetu pri Sv. Miklavžu blizu Ormoža.

Okrajni šolski svet Ormož, dne 8. oktobra 1907.

Predsednik: **Prahl.**

Štev. 2124 P.

Na trirazredni ljudski šoli v **Dornavi** se stalno ali začasno namesti učiteljska služba z dohodki po III. krajnem razredu in s prosto sobo.

Prosilci ali prosilke za to mesto naj vložijo svoje redno opremljene prošnje predpisanim potom do 20. novembra t. l. pri krajnem šolskem svetu v Dornavi, pošta Možganjci.

Okrajni šolski svet ptujski, dne 10. oktobra 1907.

Predsednik: **Prahl.**

Naprednemu in zavednemu učiteljstvu!

Vsakdo bodi naročnik „Zavezinih“ listov, ki so:

Učiteljski Tovariš **Popotnik**
Zvonček **Domače ognjišče.**

POPOTNIK

izhaja 15. dne vsakega meseca v zvezkih in stane na leto 6 K,
pol leta 3 K, četrt leta 1 K 50 v. Posamezni zvezki stanejo 50 v.

Naročnino in reklamacije

sprejema »Zavezin« blagajnik **Fr. Luznar** v Kranju. — Rokopise pa je pošiljati ravnatelju **M. J. Nerat-u** v Maribor, Kokoschineggallee.